

З Днем захисника України!

Звернення Групи «Першого грудня»: «Дайте суспільству вирости у свободі»

Якось, реагуючи на людську нетерплячість щодо недосконалості їхніх пастирів, Блаженніший Любомир сказав: «Дайте людям вирости у свободі». Ці слова стосувалися поодиноких осіб, хоч такою ж мірою їх можна прикласти і до людської спільноти: «Дайте суспільству вирости у свободі».

За стан справ у державі народ звично звинувачує керівництво — і нижче ми ще поговоримо про відповідальність наших поводитирів. Проте в нас усе ще діє квазірадянське уявлення, що керівництво держави — це щось окреме, самодостатнє, ніяк не залежне від народу. Треба визнати, що й саме керівництво часом так думає. Важко нам дається розуміння, що правляча когорта — це лише квінтесенція того, що є в народі. Якщо в народі домінують рабські й патерналістські інстинкти — ним керуватимуть диктатори. Якщо народ тямить свою гідність і готовий брати на себе відповідальність — ним керуватимуть зразкові демократи. Вибір варіанта для України насправді за нами.

Сьогодні ми, члени Ініціативної групи «Першого грудня», підтверджуємо те, що свого часу сказали в «Українській Хартії вільної людини»: «Відповідальність за своє життя, а отже, його успіх, добробут і щастя нікому не може бути переданою. Ми самі несемо відповідальність за себе».

Звичайно, від держави залежить багато — але все ж менше, ніж у нас прийнято

Це звернення Групи — перше після відходу у вічність Блаженнішого Любомира Гузара. Він був становим хребтом Ініціативи «Першого грудня», її духовним орієнтиром, — як і світлої пам'яті Євген Сверстюк та Богдан Гаврилишин. Ці люди були джерелом натхнення для нашого народу, і ми просимо Бога воздати їм сторицею за їхню з честю виконану місію. Так, ми всі розуміємо: нам їх бракуватиме. Проте, поряд із тим, ми закликаємо всіх в українському суспільстві підняти естафетні палички, які випали з їхніх рук. Адже головне motto нашої Групи — «піднесення гуманітарно-духовних цінностей над короткозорим економічним зиском та політичною доцільністю» — залишається актуальним і сьогодні.

вважати. Ось уже й британський аналітик Джеймс Шерр підмічає те, що проходить повз нашу увагу: «Росія — країна із сильною державою і слабким громадянським суспільством. Україна — країна зі слабкою державою і сильним громадянським суспільством». Але якщо так, то що тоді залежить від нас, щоб ми були щасливіми? Що маємо змінити в собі, щоб наші правителі не мали іншого виходу, як змінитися самим?

Не зневірюватись і берігти єдність

Ланцюжок суспільної деградації очевидний і розгортався на наших очах уже не одноразово: 1) ми, члени цього суспільства, втрачаємо віру в силу добра, а тому йдемо на компромісний торг зі злом; 2) помітивши, як хтось торгує правдою, ми втрачаємо довіру до людини; 3) не довіряючи людям, ми втрачаємо спроможність бути у солідарності з інши-

ми і легко входимо в конфлікти; 4) втративши єдність, ми не лише не можемо змінити суспільство, а й стаємо легкою здобиччю консолідованого ворога.

Сьогодні ми ще не дійшли до критичної межі, але на цей погубельний шлях, бачиться, уже знову стали. Бо щось надто зачався зовнішній ворог, очікуючи, як спрацює його підірвана стратегія, і українці вкотре погублять себе своїми ж руками. І навіть стримані європейські дипломати стурбовано остерігають нас. Узяти хоча б гранично відверте попередження Дональда Туска, голови Європейської Ради: «Сьогодні я чітко бачу, що зовнішньому ворогові вас не здолати. Ви занадто сильні. Але ви можете зазнати поразки від самих себе. Саме тому ви повинні зберегти єдність будь-якою ціною й уникати внутрішніх конфліктів, наче чуми».

Закінчення на стор. 3

Українська громадо, долучайтеся!

На Покрову, 14 жовтня, у суботу, о 14 годині, у центрі села Гатне (це на південь від Києва, за Теремками праворуч) буде відкрито пам'ятник Валерію Марченку. Цього ж дня після відкриття пам'ятника, відбудеться панahiда на його могилі в Гатному (там же поховані його мати Ніна Михайлівна, тітка Алла, дід — професор Михайло Марченко).

Їхати в Гатне від станції метро «Виставковий центр» маршрутною № 723, до центру села.

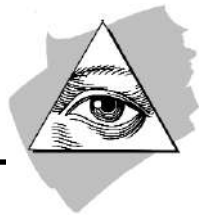
15 жовтня, в неділю, в Музеї шістдесятників (вул. Олеся Гончара, 33, метро «Золоті ворота»), о 14 годині, розпочнеться зустріч з Андрієм Григоренком, сином відомого генерала Петра Григоренка.

16 жовтня, у понеділок, у Музеї літератури (вул. Б. Хмельницького, 11, станція метро «Театральна»), о 17 годині — зустріч з Андрієм Григоренком та презентація нової книжки про батька, який народився 110 років тому, 16 жовтня 1907 року.

15 жовтня о 16.00 в Будинку вчителя відбудеться ювілейний вечір Степана Хмари до 80-річчя з дня народження. Ведучий — Петро Мага. Гратиме скрипаль Василь Попадюк. Вхід вільний.

Повідомив Василь Овсієнко

Микола ГОЛОМША,
голова партії “Патріот”

Референдум — це голос соціуму, який визначає перспективу.

Місія референдуму — питання вибору. Питання вибору — основа життя соціуму в парадигмі мирних демократичних середовищ життя і, одночасно, конституційної завершеності, тобто соборної суверенної державності.

Якщо почати аналізувати, за рахунок чого і виходячи з чого, то ми зіткнемося із питанням регламентів і процедур функціонування інформації як бази для розвитку громади. Інформації в статичному режимі середовищ життя, і інформації, яка зазвичай живе довгими періодами. Таким періодом умовно можна визнати середній вік життя пересічного громадянина. Легалізують ці періоди для нащадків (традиційно в історичній практиці) метричні книги, які фіксують це життя, і справжні самоврядні органи, які їх зберігають. Тобто, з одного боку, це сім'я, де нам відкриваються потенціали духовних цінностей, з іншого, громада як найменший соціум, у якій організаційно закріплені ментальні рівні існування територій у вигляді населених пунктів, що мають історично-геопозиційні коди поєднань минулого з майбутнім.

Це надзвичайно довгі речі соціумного зростання (падіння), які мають вплив на соціальні, соціолінгвістичні, культурологічні і, зрештою, громадсько-політичні та економічні аспекти існування територій і встановлення та підтримання взаємин з сусідами, партнерами, центрами управління (державою) тощо.

Але в оперативному режимі ця довга інформація циркулює в середовищах життя у вигляді певних (коротких) інформаційних циклів. Вони створюються та втримуються демократією для того, щоб мати розуміння цього життя, позицію та усвідомлено-відповідальний вибір.

Конституційно закріплено і повторено в різних варіаціях право громадянина обирати. І є достатній перелік інституцій і посад, які є виборними. Та обирати ми можемо тільки тоді, коли розуміємо — що (кого) ми обираємо, навіщо і наскільки. Це умова справжньої демократії. Але окрім права обирати, є ще обов'язок адекватного вибору (це вже норма соціально-громадської свідомості соціуму). Тобто, обираючи, ти знаєш про що йдеться, про кого і для чого.

Це — демократія. Але світ знає не лише таку форму правління. Досить часто країни і народи стикаються з авторитарними, диктаторськими, іншими неправовими формами управління державами. І за таких умов відбувається підміна понять, коли під формальними ознаками застосування демократичних ме-

Каталонія. Референдум як дієвий інструмент глобального гібридного тероризму?

У жовтні 1936 року пароплав “Лейк-Фавоння”, який за кілька років до цього був куплений СРСР у США і отримав назву “Зирянін”, прибув до порту Барселона (автономна область Каталонія). У країні вирувала громадянська війна, і Каталонія була одним із оплотів республіканців у протистоянні з військами генерала Франко. Як описували пізніше радянські історичні джерела, на честь прибуття пароплава, який доставив республіканцям десятки тонн продовольства, в місті відбулася двохсоттисячна демонстрація “представників всіх організацій трудящих каталонської столиці”, а згодом 30-тисячний мітинг інтернаціональної дружби Іспанської Республіки та Радянського Союзу.

Про те, що в трюмах “Зиряніна” (як і інших радянських кораблів) доставляли також танки та зброю, знали лише окремі особи.

Не маючи з Іспанією дипломатичних відносин, СРСР намагався через поставки зброї та направлення кадрових військовослужбовців (передусім льотчиків і танкістів) вплинути на формування на заході Європи потужного сталінського руху, який був би здатен змінити політичний ландшафт континенту на користь більшовиків.

Припущення, що Сталін спрямує Іспанію в комуністичне русло, насторожило, якщо не злякало Європу. Генерал Франко отримав допомогу від Німеччини, Італії та інших країн. За два роки, в січні 1938 року франкісти захопили Каталонію, у спустошеній Барселоні відбувся парад переможців. Ще за рік у країні встановився диктаторський режим Франсїска Франко.

ханізмів (наприклад, виборів, референдумів) насправді приховують механізми нівелювання громадянського волевиявлення. Так було, до речі, в колишньому Радянському Союзі. Так є, зокрема, в нинішній путінській Росії.

Сучасні модератори практик геостратегічного знищення зрозуміли, що можна формалізувати та вихолостити процес публічних виборів не тільки в себе, а й у будь-якій країні. І тоді статично-довідкова інформація про вибори підміняється такою реально-спрямованою сукупністю сегментних станів інформації, яка створює можливість маніпулювання правом публічного вибору.

Існує ще один аспект, пов'язаний із виборчим процесом та інформацією, що циркулює в соціумі в цей період. Це стан (режим функціонування і перетину інтересів) медіасередовища. Оскільки ЗМІ і ЗМК найчастіше перебувають у володінні олігархату з відповідними кланово-партійними зисками, то вони давно вже трансформувалися в мегакорпорації. І зараз вийшли на режим творення (за потреби власника) такої суспільно-соціумної реальності, яку вони представляють через свою діяльність.

Виходячи із глобальних технологій і динамік сучасності, ці корпорації можуть представляти реальності, про які ніхто не знає, тобто це буде створена медіаможливостями картинка життя, якого насправді не існує. І поступово такі ЗМІ (корпорації) можуть стати інструментом атрибутів в представленні найширшому соціуму життя будь-якої території в межах країни чи навіть за кордоном.

Такий варіант розвитку подій має шанс на реалізацію, оскільки з повсякденності громад комплексно (законодавчо і фізично) витискаються місцеві (маленькі) газети чи інші ЗМІ. За відсутності умов існування постійно діючих регламентів підтримки демократії та громадської зацікавленості, місцеві та міжтериторіальні ЗМІ і ЗМК вмиратимуть, бо їм не буде місця на території і в суспільній свідомості. Україна, до речі, приклад саме такої ситуації.

Відтак ми отримуємо результат, коли в державі (законодавчо) і на міжнародному рівні право вибору є, але в дійсності відбувається підміна головного інструментарію усвідомленого, перспективного і відповідального

вибору — достовірної та об'єктивної інформації.

До цього додаються специфічні умови проведення виборів, наприклад, політичний або геостратегічний шантаж. І це вже не є об'єктивним вибором, тим паче усвідомленим референдумом.

Тема референдумів, які останнім часом набули масштабу геостратегічних впливів, потребує окремого і пильного дослідження не лише наукового товариства, а й міждержавних структур, передусім ЄС та ООН. Кажу про це тому, що бачу реальну загрозу для міжнародної безпеки саме через використання технологій тиску і маніпулювання при проведенні плебісцитів.

Що таке референдум? Це голос, який визначає перспективу (громади, території, країни).

Виникає питання — якщо сучасні глобальні технології дають змогу конкретизувати вибір, тобто перевести його на рівень первинності інтересів соціуму і спричинити таким чином можливість втручання ззовні, то чи не варто референдум визначити лише як місцевий інструмент самоврядних чинників демократії?

Вважаю, що на стратегічному рівні такий інструмент демократичного волевиявлення слід ліквідувати законодавчо.

Стратегія вийшла за межі населеного пункту і стала геостратегією. Бо в нинішніх умовах населений пункт є партнером геостратегічного діяння, і, відповідно, міжнародного права. Тобто, глобальні процеси і технології виводять населений пункт (село, селище, місто) на рівень економічного, культурного чи іншого безпосереднього співробітництва, де зв'язок із центром вимірюється лише дотриманням чинного законодавства, інфраструк-

турними сервісами, історичною пам'яттю та сплатою податків (як інструменту відповідальності й гідності).

Водночас дії політичного характеру (зокрема, вибори, референдуми) в населеному пункті (території) одразу стають предметом геополітичної або геостратегічної уваги, яка досить часто переходить у прями інтереси інших країн, що часто не переймаються демократією взагалі.

Ще підтверджується низкою референдумів останніми роками. Візьмо для прикладу Іракський Курдистан, де плебісцит відбувся 25 вересня ц. р. У цьому дійстві перетинаються інтереси низки країн. І можна вже говорити, що палахкотіння середньосхідного багаття міжнародних і міждержавних пристрастей в перспективі буде лише роздмухуватися.

23 червня минулого року мешканці Великої Британії проголосували з мінімальною перевагою (52%) за вихід країни з Євросоюзу (Brexit). “Розтин тіла” Об'єднаного Королівства відбувся зигзагоподібно — Шотландія, Північна Ірландія і Лондон виступили проти Уельса та решти “старої доброї” Англії. Вихід другої економіки ЄС із союзу б'є не лише по ідеї об'єднаної Європи, а й ставить під загрозу стійкість, здавалося, непорушного United Kingdom.

Ще один удар по єдності європейської спільноти був нанесений у Нідерландах 6 квітня 2016 року під час проведення консультативного референдуму щодо асоціації України і ЄС. Меншість населення, яка прийшла на плебісцит, віддала більшість голосів противникам угоди. А консультативність референдуму із-за політичних пересторог стала обов'яз-

ковим і спричинила чимало негараздів для України та ЄС.

Використання референдумів, а частіше — неконтрольованих псевдореферендумів, стало вже глобальною технологією, яку використовують як гібридний засіб досягнення геополітичних і геостратегічних цілей гравцями різних міжнародних рівнів у сучасних умовах зростання глобалізаційних процесів. А це — загроза мирній перспективі планети. Псевдоволевиявлення в Криму на нелегітимному голосуванні 16 березня 2014 року, яке відбулось під автоматами путінських окупаційних військ і залучених кримінальних структур, є якраз прикладом такого брутального використання механізмів і процедур демократії проти свободи і гідності громадян і держави — брутальним знищенням української державності в АРК.

Псевдореферендуми в ОРДЛО в травні 2014 року фактично є знущанням над національною і міжнародною правовою системою, нівелюванням громадянських прав і утвердженням брутальної геостратегічної сили терористичних практик.

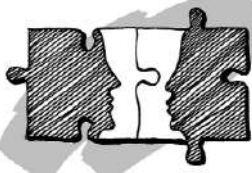
Підтримання Кремлем у публічному полі ідеї проведення референдумів в Абхазії та Південній Осетії (території Грузії) щодо приєднання до РФ є постійним продукуванням стану напруженості в регіоні. Використання етнічних емоцій у терористичних намірах — це технологія і останній оплот імперської політики Кремля. Але не для задоволення якихось місцевих або державно-меркантильних (геополітичних) інтересів. Відповідь на питання — для чого проводять або проголошують такі заходи, лежить у площині зовсім не місцевих інтересів — вони вирішують питання міжнародного права.

Сучасне міжнародне право сформувалося після Другої світової війни. Це, якщо вдатися до порівнянь, кришталева чаша, яку держави світу (через ООН) наповнювали щораз новою джерельною водою. Путін наніс удар по цій чаші, денонсвавши Будапештський меморандум, і тепер вона протікає. Вдасться її відновити чи доведеться творити нову — питання відкрите.

Людство через катаклізи світових війн і масштабних конфліктів (межею тут, очевидно, є ХХ століття) дійшло до розуміння цінностей як мотиваційного двигуна цивілізації. Я би звернув пильну увагу на ціннісні емоції, які визначають оптимістичну перспективу, насамперед громад і створюють необхідні умови для абсолютної публічності в середовищах життя.

Натомість технології глобального гібридного тероризму (путінська Росія тут передувє), зокрема, через референдний стиль виплеску публічно підігрітих емоцій, нав'язують нам (людству) ізоляціонізм, брутальний етногеїзм, релігійну первинність, тобто детонатори руйнування мирного майбутнього. Щоб побороти цю технологічну навалу, представницьким системам влади — місцевій, регіональній, національній, міжнародній — необхідно наполегливо діяти через системи публічного управління.

На прикладі Каталонії ми

фіксуємо принципи не публічно, а державного (централізованого) управління з боку Мадрида, що, власне, є характерним для більшості сталих демократій Старого Світу.

Централізоване статичне управління є результатом недостатності знань вищих державних чиновників про суспільство, зокрема, середовища життя. В динаміці життя така форма управління стає зброєю зовнішніх агресорів, яка ламає суспільно-державні відносини. Референдум у Каталонії якраз знищив таке управління.

Шлях до публічного управління набагато складніший, ніж усі інші шляхи. І він вимагає жертвності від лідерів нації (управлінців першого ешелону), обмеження власних амбіцій заради суспільних інтересів, відповідальності в партнерських стосунках із громадою.

Втім, публічність — це дорога двостороння. Суспільство має теж дорости до розуміння користі такої форми демократії і відкинути емоційно-егоїстичні вимоги до влади, натомість віднайти сили і бажання для налаштування партнерських взаємин із державою.

Перед Україною, оновленою Майданною Україною, теж стоять серйозні управлінські виклики. Тим паче, що саме зараз Україна є межею цивілізаційного перехрестя, де, з одного боку, статика міжнародного права під егідою ООН з довгими процедурами ухвалення рішень і його виконання, а з іншого, — динаміка технологій глобального гібридного тероризму, які нищать і це право, і саме життя.

З початком путінських гібридно-месіанських агресій проти України, коли відбулось “падіння” Будапештського меморандуму, а з ним і міжнародної системи колективної безпеки, світ зіткнувся з новим принципом планетарного співіснування — нема сили права, є право сили.

Референдум у Каталонії, як і наведені вище приклади плебісцитів, є відображенням і підтвердженням цієї тези.

Напередодні референдуму іспанські видання La Vanguardia та El Confidencial оприлюднили факти про цілеспрямовану постійну (роками) підтримку каталонського сепаратизму з боку Росії. Та навели приклади, як напередодні референдуму до справи активно долучилися соціальні мережі, в яких ті ж самі акаунти, з яких розсилали повідомлення американським користувачам під час виборів президента 2016 року та мешканцям Великої Британії в ході Брекзиту, “торпедували” мешканців Каталонії месиджами щодо відокремлення від Іспанії. При цьому президент РФ Володимир Путін заявив, що референдум у Каталонії є внутрішньою справою Іспанії.

Влада Іспанії вважає проведення референдуму про незалежність Каталонії незаконним. Король Іспанії Філіп VI заявив про спробу підрвати суверенітет Іспанії і розділити каталонське суспільство.

Цю позицію підтримала Єврокомісія, офіційні представники якої заявили про незаконність плебісциту. В разі виходу зі складу країни Каталонія автоматично опиняється за межами ЄС.

Практики застосування технологій глобального гібридного тероризму через формальні регламенти стали загрозою для мирного світу сьогодні і цивілізаційного розвитку в перспективі.

Звернення Групи «Першого грудня»: «Дайте суспільству вирости у свободі»

Закінчення.
Початок на стор. 1

Ні, це не перебільшення — ген, що відповідає за схильність до поділів і ворогування, справді є активною частиною нашого національного геному. Бо ж і Митрополит Шептицький свого часу волав до українців: “Чи не страждає організм нашого народу... на якусь моральну гемофілію, яка спричинює те, що кожна найменша рана є неначе невиліковна?”. Та й сьогодні, занурившись у київське життя, іноземець Пітер Сантенелло здивовано зауважив у пресі: “Ідеологія розгойдування між крайніми точками просто шита у психологію українців”.

А якщо так, то питання — до нас: чи зуміємо ми заблокувати цей ген сьогодні, щоб не плакати вкотре над утраченими шансами згодом?

Ні, єдність не означає однастайності тоталітарного ладу. Ізраїль засвідчив, що можна залишатися демократією навіть в умовах постійної воєнної загрози. Можна і треба критикувати уряд чи опозицію, формулювати альтернативи, перемогати на виборах — і все ж уміти зупинитись, якщо змагальність партійних програм перетворюється на смертельну боротьбу на знищення суперника. Краще якійсь політичній силі програти вибори, аніж довести до програву весь народ.

Про це мають пам’ятати партійні ідеологи й політехнологи, та й виборці мають бути обачними та не розпалювати свої пристрасті до граничної межі. Хай учителі у кожній школі розтлумачать дітям шкоду від нашого руйнівного національного гена, а священнослужителі психотерапевтично виводувають цю схильність із нашої підсвідомості. Хай гаслом нашого політичного життя стане осторога: “Обережно — суспільна гемофілія!”

Підтримка реформ — у цінностях, за якими мали б жити

Звинувачення керівництва держави в імітації, а то й у блокуванні реформ стало улюбленим заняттям нашого люду. Що ж, імітації — це справді успішний прийом влади імушів. Та й блокувати реформи вони вміють майстерно. Але спитаймо себе щиро: чи справді пересічні люди хочуть реформ? Чи ж не бачимо ми, який шалений спротив чиниться їм у народі? Адже ледь не в кожній лікарні формується спротив медичній реформі, ледь не кожен університетський ректор опирається реформі в освіті, а легіони освітян, що вже не спроможні змінити свої професійні навички, грудьми захищають свої корупційні форпости. І так на кожному кроці натикаєшся на непробивну логіку: “Хай міняються вони, а я радше збережу те, що маю”.

Можна, звичайно, відмахнутися — мовляв, так це ж корупціонери. Проте відмахнутися насправді не просто: корупційний консенсус охопив поголовну більшість суспільства, тому що для значної кількості людей більший чи менший компроміс із застарілою й порочною системою є єдиним засобом виживання чи достатку. Тому й переважають у нас цінності виживання: у когось — лише пристосуванство та ку-

мівство, в іншого — зловживання лозівками в законодавстві, а в щораз більшого числа людей — взагалі відверта й безконтрольна корупція та пряме злодійство.

Можна, звичайно, поморалізувати: “Що це в нас за народ такий?!” Проте перехід від цінностей виживання до цінностей самореалізації відбудеться лише тоді, коли люди відчують реальність і доступність альтернативи. Журавель у небі має бути настільки досяжним, щоб синиця в руці втратила свою привабливість. Як тільки достатня кількість людей відчує, що інший шлях є для них навіть успішнішим, тоді реформи підуть швидше. І хай спробує тоді політичне керівництво імітувати чи блокувати їх!

Ясна річ, було б ідеально, якби мудрий правитель-реформатор сам створив такі суспільні умови, які полегшили б людям зробити цей вибір. Проте схоже, що наші правителі пристосувалися до олігархічного ладу і не виявляють видимого бажання його змінити. Тому наш погляд мимоволі звертається у той бік, де перебуває наш середній клас — надія й основа усіх демократій.

У нинішній Україні чимало ініціативних людей, які вже створили власні успішні проекти і зовсім не потребують патерналістської чи корупційної залежності, щоб вижити. Чого бракує — це взаємної солідарності. Вони вже є “критичною масою” глобальної трансформації, проте надто розпорощено, щоб стати “законодавцями мод”, щоб перетягнути на свій бік тих, хто вагається. Та й політичні функціонери впритул не бачать цієї суспільної сили, а тому не стають їй політичною опорою, надаючи перевагу щораз вигадливішим бігбордам, щоб зманіпулювати думкою виборця на користь партійних старожилів.

Ці поки що розпорощені сили — це прямі спадкоємці духовного скарбу Революції гідності. Вони органічно засвоїли цінності, на яких можна вибудувати новий суспільний лад. Бо вони, ніби римський імператор Константин, побачили на небі Майдану напис: “Цими цінностями переможете”.

Про владу

А тепер, як ми обіцяли, кілька слів про відповідальність влади.

Не треба й заглядати у зведення політичної погоди, щоб зробити висновок: передвиборна кампанія фактично вже почалася. Отой унікально благодатний політичний період, коли влада мала конституційну більшість для проведення кардинальних реформ, уже завершився. Тепер не буде місця для непопулярних рішень, бо вирішальне слово у цей час — за політехнологами.

Коаліційна угода 2014 року, яку свого часу вітали як благословенний успіх, має всі шанси стати невдовзі політичним вирокком для парламентських партій. Звичайно ж, здобуто багато перемог. Звичайно ж, не один народний депутат гордитиметься важливими здобутками. Проте в підсумку народ говоритиме про найважливіші речі, а до таких, зокрема, безсумнівно, належить той болісний факт, що в країні досі не змінено виборче законодавство. Аморальність цієї ситуації очевидна: наші законовирці позбавляють Україну шансів на зміну політичних еліт.

Ми говоримо про це як про доконаний факт, хоч імовірність зміни в останню мить усе ж існує. Утім, надія слабенька: зберегти себе при владі знову стає важливішим, ніж дотриматись обіцянки та забезпечити належні політичні й соціальні ліфти. Отже, партійне будівництво модерного зразка за нинішньої календції Верховної Ради так і не запрацює, а перелік політичних партій у виборчих бюлетенях буде до болю знайомий.

справедлива змагальність тощо. Доти, доки все це пробуксовує, рівень імітацій з усією неминучістю буде високим, і це далі травмуватиме суспільство.

Безперечною заслугою Президента та його команди є прорив на дипломатичному рівні, зокрема знесення візових бар’єрів. Україна зробила свій цивілізаційний вибір: до Європи, проте Європа — це спільнота економік із відкритим доступом. Дипломатичних зусиль може не вистачити, щоб подолати непоєднаність правових та економічних систем.

Як бачимо, навіть із цього переліку зрозуміло, що точку неповернення ще не пройдено. Частковий успіх у рамках старої системи замало для того, щоб цілком спокійно очікувати виборів. Проте чи не найдошкульнішим є те, що ні в керівництві держави, ні у громадянському суспільстві не видно чітких стратегічних орієнтирів, а відтак і люди не знають, чого їм очікувати. Схоже, що ми всі непомітно зійшли з оптимістичних гір у затемнені долини, а тому вступила в дію закономірність, про яку ми писали ще 2015 року: “Найбільш виснажливим і грізним є блукання в тумані низин, де панують сумнів і недовіра до всього — орієнтирів, провідників і власних сил”.

Настрої людські розділилися по всіх можливих лініях спектра: натхненні патріотичні почуття сусідують із тупим зрадництвом на користь ворога, тверезе визнання очевидності успіхів нашої держави межує з однозначним “всього пропало” і “всі вони такі”. Цей стан загрозливіший для суспільства, ніж якісь економічні чи навіть воєнні негаразди. Він спроможний полатати навіть найкращі політехнологічні розробки на майбутні вибори, відкинувши Україну туди, де вона аж ніяк не хотіла б опинитися.

Тому завершальні наші слова спрямовані до нашого духу. “Вирости у свободі” означає розуміти те, що здійснення кожної великої справи передбачає низку маленьких кроків, і всі треба пройти. Це вимагає духовного змужніння, яке накладає табу на істеричні висновки та занепадницькі настрої. Той, хто зростає у свободі, не лише вміє вигравати, а й вчиться програвати, прагнучи вдосконалити свої аргументи, а не встромити ніж у ненависного переможця. Він ніколи не почуватиметься “маленькою людиною”, бо інакше й держава ніколи не вийде зі своїх пелюшок.

Кажучи узагальнено, народ, що зростає у свободі, набуває високої політичної культури і чітко бачить свою мету. Кожен, хто хоче досвідчити і одне, і друге на керівних верхах, повинен утвердити їх у своєму житті.

Нагадаємо, що створена у двадцятку річницю референдуму ініціативна група “Першого грудня”, до якої ввійшли чільні представники національної інтелігенції: Вячеслав Брюховецький, Іван Дзюба, Євген Захаров, Йосип Зісельс, Мирослав Маринович, Володимир Панченко, Мирослав Попович, Всеволод Рещицький, Вадим Скуртатівський, Юрій Шербак, Ігор Юхновський, Ярослав Яцків, має на меті поширювати моральні цінності та сприяти встановленню в країні нових правил.

Анатолій КАРП'ЮК,
м. Костопіль Рівненської обл.

Лицар свободи із бункера УПА З нагоди 75-ліття Української Повстанської Армії

Маючи прекрасну освіту, він міг би бути успішним художником, жити заможно, але він став борцем за свободу, обрав підпільну крівку з нехитрими засобами друкарства, з побутовими незручностями і постійною небезпекою. Слава до нього прийшла тільки після героїчної смерті. Адже твори художника-борця не одне десятиріччя пролежали у спецфондах більшовицьких чекістів, в архівах волинського НКВС.

Епіграфом про легендарну постать талановитого маляра і графіка зі світовим ім'ям Ніла Хасевича можуть бути слова самого волинського художника: "Я не можу битися зброєю, але б'юся різцем і долотом. Я, каліка, б'юся в той час, коли багато сильних і здорових людей у світі навіть не вірять, що така боротьба взагалі можлива... Я хочу, щоб світ знав, що визвольна боротьба триває, що українці б'ються... Така моя думка, думка рядового підпільника. Слава Україні!.."

Про легендарну постать видатного художника з Рівненщини видано вже чимало книг, написано багато статей. Про нього ще 1994 року кінорежисер Михайло Ткачук створив цікавий документальний фільм під промовистою назвою "Здобути, або не бути", в якому на основі архівних документів і спогадів старожиливі яскраво розкрили діяльність Н. Хасевича в умовах глибокого підпілля.

Про митця я вперше дізнався на початку 90-х рр. минулого століття, коли відзначали 50-річчя створення УПА на Волині, в Костопільському районі. Як з'ясувалося, цей художник-борець родом із наших країв. Пізніше мені довелося готувати матеріали до публікацій із нагоди його 90-ліття (я тоді був науковим співробітником Костопільського краєзнавчого музею). Також випала нагода ближче ознайомитися з графічними творами митця, брати участь у відкритті пам'ятного знака на подвір'ї Дюксинської сільської школи. Так крок за кроком Ніл Хасевич увійшов у коло моїх зацікавлень. І все, що пов'язане з ним, почав глибше вивчати. Саме тоді я переконався, що цілком заслужено видатний мистецтвознавець ставлять його ім'я поряд із такими всесвітньо відомими українськими графіками, як Юрій Нарбут, Олена Кульчицька, Василь Кричевський, Петро Холодний та ін.

На Рівненщині є таке село із загадковою назвою Дюксин, що за 45 км од Костополя.

Навіть мовознавцю з Рівного Ярославу Пурі не вдалося розкрити походження цього топоніма. Правда, він висловив цікаве міркування, пишучи, що на Поліссі під лексемою "дук" розуміють багаті або скупі людини. Точна дата заснування Дюксина невідома. Перша писемна згадка про нього припадає на 1537 рік (отже, 480 р. тому). У цьому селі в сім'ї дякона Антона Івановича Хасевича 25 листопада 1905 року народився другий син, якому дали ім'я Ніл.

У Рівненському обласному державному архіві зберігається клірова (церковна) відомість за 1908 рік, де сказано, що Антон Хасевич прибув у Дюксин 25 березня 1898 року із села Тинне (нині Сарненський район) псаломщиком із благословення Володимир-Волинського єпископа Паїсія. У сан дякона невдовзі його посвятив Кременецький єпископ Амвросій.

Ніл виростав у товаристві сільських дітей, серед чудової природи Надгориння. Навколишня краса не могла не пробувати у нього творчих прагнень. Початкову освіту він здобув удома під керівництвом батька. Згодом навчався у Житомирській семінарії та приватній українській гімназії Рівного. Дитинство

припало на тривожні часи: закінчувалася Перша світова війна — починалася громадянська. Події змінювалися дуже швидко.

1918 року (за іншою версією 1922-го) сталася трагедія: під час дорожньої пригоди на оржівському залізничному переїзді перед потягом сполохалися коні і мати загинула, а Ніл став калікою — ліву ногу не вдалося врятувати. Після лікування хлопець відвідував майстерню художника Леня у Рівному. А це, очевидно, і вирішило майбутню долю живописця і графіка.

Перед юнаком виникла складна проблема: іти дорогою батька чи обрати свою. Нестримне бажання бути художником привело його до Варшави. 1925 року екстерном складає іспит і отримує атестат про закінчення гімназії, а

Гравюра Н. Хасевича. 1942-1947 рр. наступного року він — уже вільний слухач Варшавської академії мистецтв.

Невисокого зросту юнак, бідно вдягнений, із палицею в руці (замість лівої ноги — дерев'яний протез) спочатку записується на відділ малярства, а пізніше переходить на графічний. Уже тоді молодий художник розглядав графіку як могутній пропагандистський чинник. Нею можна "розмовляти" з величезною аудиторією. І без перекладача. Вчить сумлінно, хоч терпить злигодні. Бо що візьмеш із батькового дому, коли і там не краще?

1930 року Ніла Хасевича зарахували, нарешті, повноправним студентом академії мистецтв у Варшаві. Йому пощастило навчатися під керівництвом висококваліфікованих професорів. Бідність, нестатки не покидали його.

Ніл багато працює, експериментує, удосконалює свою майстерність. Заглиблюється у вивчення українського народного мистецтва, його історії. Крім основного фаху, охоче студіює ткацтво й кераміку. Разом із художниками-однодумцями з Волині та Галичини у Варшаві організовує мистецький гурток "Спокій", який проіснував аж до 1939 року. Бере активну участь у конкурсі студентських робіт. 1931 року картину "Прання" відзначили премією. Наступного року за портрет Івана Мазепи отримав почесний ди-

плом. Критики-мистецтвознавці заговорили про Ніла Хасевича як про талановитого художника.

Існувала думка, що Ніл Хасевич 1933 року закінчив Академію мистецтв. Однак Дарія Даревич у вступній статті до книги "Життя і творчість Ніла Хасевича" (співаторами цієї солідної монографії є відомі краєзнавці І. Марчук та О. Іщук), спираючись на польські архівні джерела, свідчить: "...спромігся востаннє заплатити (за навчання — ред.) восени 1932 року, а тоді, не закінчуючи академії, вибув і забрав документи 13 березня 1933 року. Але перед тим, 24 лютого 1932 року Н. Хасевича допущено в Академію до письмового іспиту на учителя рисунку в середніх школах. Писав на тему "Рисунок як виховний чинник". Цей письмовий іспит він склав успішно, і комісія звільнила його від подальших практичних іспитів. Отриманий диплом давав йому право стати учителем рисунку в середніх школах Польщі, але дістати працю за фахом, будучи українцем, було практично неможливо".

Яке монастирське терпіння і настирливість потрібно було мати, щоб не піддатися зневірі, не впасти у розпач, а досягти поставленої мети! Тільки одержимі люди на таке здатні. У 30-х роках минулого століття ім'я митця з якогось там глибинного волинського села знала чи не вся Європа. Мистецький гурток "Спокій" у передвоєнний період влаштував чимало виставок з участю Ніла Хасевича. Його малярські та графічні роботи бачили мешканці Праги, Варшави, Берліна, Львова, Луцька, Кременя, Рівного тощо. Кращі дереворити експонували на міжнародних виставках у Лос-Анджелесі та Чикаго, де отримали високу оцінку фахівців. Його визнали. Значним досягненням художника став вихід у світ альбому "Книжкові знаки Ніла Хасевича" (Варшава, 1939), в якому автор показав себе неперевершеним майстром еклібрисів. Тільки митець неабиякого хисту може передати на мініатюрній площині те, до чого прагне душа бібліофіла (книголюб). Такими, як на наш погляд, є книжкові знаки С. Скрипника (в майбутньому патріарха УАПЦ Мстислава), президента в ескізів А. Лівичького, художника В. Васівського, українського історика В. Прокоповича та ін. Автор передмови до названого вище альбому Т. Лешнер відзначав, що

"...поміж сучасними графіками... займає він почесне становище як оригінальна індивідуальність, що вносить до мистецтва свій власний самостійний стиль".

У середині 30-х років Ніл Хасевич перебував у рідному селі Дюксині, де його батько працював дяконом при Свято-Михайлівському храмі. Серед простих трудівників він знаходив героїв своїх картин. Учителював у місцевій школі, співав у церковному хорі, яким керував брат Анатолій. Малював ікони, що потім ставали окрасою сільської церк-

ви. Займався самоосвітою. Разом з іншими художниками їздив по навколишніх селах, зустрічався з багатьма цікавими людьми.

Про нього, як про неординарну людину, широко згадують старожили Дюксина. Кілька років Григорій Судак разом із Нілом відвідували церковний хор. За його розповіддю, так читати Апостола, як це робив Хасевич, ніхто не вмів у їхньому селі. Коли Ніл заходив у храм, стояла ідеальна тиша: на нього чекали парафіяни, мешканці села.

Теплий спогад про художника залишився у пам'яті Ольги Кришук. За її словами, він не тільки гарно малював, а й ткав і вишивав. За Польщі у Львові виходив календар "Рільник". Цій мешканці Дюксина запам'ятався навіть малюнок обкладинки, під яким замість прізвища автора стояли ініціали "Н.Х." Варто пам'ятати, що брати Хасевичі були зв'язані з ОУНівським підпіллям, керівником якого з середини 30-х років на Костопільщині був мешканець села Звіздівка Григорій Рибак — людина освічена і свідомо, справжній патріот України.

Коли у вересні 1939 р. розпочалася польсько-німецька війна, над Західною Україною, зокрема й над Рівненщиною, нависла загроза окупації. 17 вересня Червона армія перейшла кордон, щоб узяти "під захист" населення Волині. Про таємний зговір двох міжнародних акул Гітлера і Сталіна ще не було відомо. Під пильне око нової влади потрапила насамперед патріотично налаштована інтелігенція.

Багато творчих задумів мав Ніл Хасевич, але про вільне втілення їх

Пам'ятник на місці загибелі Н. Хасевича

годі було думати. Тож він змушений був працювати учителем у рідному селі та підробляти бухгалтером у споживчій кооперації.

Друга світова війна переросла у так звану Велику Вітчизняну. У липні 1941 року було окуповано Рівненщину. Багато хто з українців мріяв про відновлення самостійної держави. Під редагуванням Григорія Рибак вийшло кілька чисел газети "Самостійність". Але редколегія змушена була змінити її назву на "Костопільські вісті". У своїх планах фашисти України відводили долю німецької колонії.

У Рівному Степан Скрипник і Улас Самчук налагодили випуск часопису "Волинь". Запросили до співпраці Ніла Хасевича, правда, не тільки як художника. На сторінках газети він виступав і як автор публіцистичних статей.

Про те, що під час окупації Ніл Хасевич деякий період працював мировим суддею в Деражньому, свідчить повідомлення в "Костопільських вістях" від 29 листопада 1942 року.

Починаючи з 1942 року, відновлено діяльність осередків "Просвіти", ліквідованої за "перших совєтів". Її активістами стали брати Хасевичі — Ніл і Анатолій. Про це ми дізнаємося з газети "Костопільські вісті" від 22 березня 1942 року. У короткій замітці "Дюксин пробуджується" читаємо: "Перший свій публічний виступ присвятила "Просвіта" Шевченковим роковинам, влаштуваючи 15.11 ц. р. урочисту академію, керівником якою з середини 30-х років на Костопільщині був мешканець села Звіздівка Григорій Рибак — людина освічена і свідомо, справжній патріот України."

Мрії патріотів на відновлення державної незалежності України не збулися. Вони переконалися в тому, який "новий порядок" принесла коричнева чума із Західної Європи: арешти, знущання, розстріли ні в чому не винних людей... І коли у квітні 1943 року почали масово формувати загони УПА на Волині, Ніл Хасевич долучився до підпілля, навіть став близьким другом Клима Савура (Дмитра Клячківського) — командувача УПА-Північ, штаб якого містився у Гутвині (за кілька десятків кілометрів на північ од Костополя). Тільки вузьке коло людей знало, хто приховується під такими псевдо, як Бей, Зот, Рибалко, Левко... Наступив новий етап у біографії художника. Тепер його чатувала смертельна небезпека на кожному кроці. І так упродовж майже десяти років.

Будучи інвалідом, Ніл Хасевич не міг тримати зброї в руках. За зброю йому служили різець, долото і пристрасне слово публіциста. Командування доручило Нілу очолити політико-пропагандистську ланку групи УПА-Північ. Керував друкарнею повстанців, редагував газету "До зброї". Як художник оформляв сатиричні журнали "Український перець" і "Хрін". До честі Ніла Хасевича є той факт, що він був обраний членом центрального і крайового проводів ОУН і Української Головної Визвольної Ради (УГВР) — підпільного парламенту. То, звичайно, вияв глибокої пошани і довіри до "рядового підпільника", як скромно називав себе художник-графік.

Хоч війна закінчилася, але українські повстанці продовжували боротьбу. Девізом їхніх визволь-

них змагань стали слова: “Здобудемо Українську державу або згинемо в боротьбі за неї”. Мистецький добробок Ніла Хасевича періоду війни і після її закінчення значний. Він нараховує понад 150 дереворитів, що були видані за океаном у двох альбомах: “Волинь у боротьбі” та “Графіка в бункерах УПА” (1950—1952 роки).

Совість полум'яного патріота України не дозволила Нілові відійти з похідними групами УПА на Захід. Він твердо вирішив залишитися у рідному краї для подальшої боротьби. З цього приводу характерні слова з його листа, переданого 1951 року за кордон: “Я, каліка, б'юся в той час, коли багато сильних і здорових людей у світі навіть не вірять, що така боротьба взагалі можлива...”

Минали роки, сповнені тривогою, поневірянь і сподівань. І коли графюрні з глибокого підпілля потрапили до рук делегатів сесії Генеральної Асамблеї ООН та іноземних дипломатів, зі столиці СРСР Москви надійшла рішуча вимога — негайно припинити антирадянську діяльність”. Відтоді чекісти взялися за “полювання” на Бей-Зота. Їм допоміг випадок. В одній криївці вони знайшли документи. Розшифрувавши, зрозуміли, що хтось комусь заготував 5 кг паперу і вишневе дерево. Здогадалися: такі речі потрібні тільки художникам. Як на те, ще й адреса приблизно повідомлялася — бункер на околиці села Сухівці Рівненського району.

Розшук повстанського художника не забарився. З цією метою створили міжобласну Волинсько-Рівненську оперативну групу, яка й натрапила на його слід. Він привів до садиби Лавріна Стацюка, де був обладнаний бункер. Вранці 4 березня 1952 року криївку оточили енкаведисти. В ній перебували Ніл Хасевич і два охоронці. Повстанці і не думали здаватися. Нашвидку спалили важливі документи. Так мужньо зустріли смертну годину талановитий графік і його соратники.

Світлу пам'ять про безстрашного лицаря свободи Ніла Хасевича нині бережуть його земляки. 25 листопада 1995 року з нагоди 90-ліття з дня народження художника-борця в Дюксині на подвір'ї сільської школи відкрито стелу, виготовлену з поліського базальту (архітектор — Мирослав Марчишин), на якій відтворено автопортрет графіка. Його великі проникливі очі дивляться глибоко в душу кожного з нас, наче з якимось докором і водночас із надією.

У с. Сухівці, що за 12 км од Клевана, де загинув художник, за ініціативою Рівненської районної краєзнавчої організації (голова — Микола Федоришин) споруджено пам'ятник, на якому викарбувані слова: “Воля людині, воля народам! У п'ятдесять річницю Української Повстанської Армії”. Там, на цьому трагічному місці, кожного року 4 березня збираються українські патріоти, щоб віддати шану людині, котра стала символом мужності й нескореності, героїзму і самопожертви в ім'я святої ідеї — самостійності й незалежності України. А кілька років тому пам'ятник талановитому митцеві встановили і в Рівному.

Можливо, висловлю думку багатьох костопільців і не тільки їх, коли скажу, що у центрі Костополя на майдані Незалежності варто спорудити пам'ятник видатному художникові-борцю Нілові Хасевичу, котрий поклав своє життя на вітар нашої свободи. Він заслуговує на таку високу вдячність.

Надія КИР'ЯН
Фото Георгія ЛУК'ЯНЧУКА

Опанас Заливаха народився 1925 року в селі Гусинка Куп'янського району. Його юність минула на Далекому Сході і в Сибіру, куди його сім'я втекла з рідної Харківщини від голодомору 1930-х років.

Із 1947 року навчався в Інституті живопису, скульптури та архітектури ім. І. Рєпіна в Ленінграді. Того ж року його відрухували “за поведінку, не гідну радянського студента”. 1953 року

поновили в інституті, який він закінчив 1960 року.

1957 року приїхав на практику до Косова. Через 4 роки оселився в Україні.

В Україні працював у галузі станкового живопису та графіки.

Повернув свій човен проти течії

У Музеї шістдесятництва презентували книжку статей та спогадів про українського художника, відомого шістдесятника Опанаса Заливаха “Дзвонар”. Так називалася одна з його відомих картин.

Оформив книжки “Палімпсести” Василя Стуса, “Блудні сини України” Євгена Сверстюка. Лауреат Шевченківської премії та премії імені Василя Стуса.

1964 року Опанас Заливаха у співавторстві з Аллою Горською, Людмилою Семикіною, Галиною Севрук та Галиною Зубченко до

ли, авторів виключили зі Спілки художників, вони зазнали переслідувань. Ця історія тоді викликала обурення в лавах свідомої української інтелігенції.

Опанас Заливаха у 1965—1970 рр. відбував покарання у таборі № 385 (Мордовія) “за антирадянську агітацію та пропаганду”. Коли вийшов на волю, одружився з племінницею Степана Бандери Дариною. Вони виховали сина Ярослава та доньку Ярину.

Скільки робіт створив Заливаха, досі невідомо. 2003 року він видав свій перший альбом. 2016 року у видавництві “Лілея НВ” побачив світ альбом робіт митця “Опанас Заливаха”, який упорядкував Мирослав Аронець.

Нова книжка “Дзвонар” містить статті й спогади митців, письменників, журналістів, які розкривають маловідомі сторінки життя і творчості Опанаса Заливахи. Ініціатор видання — політ'язень радянських часів Іван Русин, який відбував покарання у таборах Мордовії разом із Заливахою. Він вважає, що нинішня влада недостатньо поцінувала тих героїчних людей, які боролися з комуністичним режимом, отже, це повинні зробити ми. Його почин підтримав правозахисник Василь Овсієнко, а також видавці Євген Захаров та Олег Мірошніченко. Спонував видання Іван Русин молодший. Передмову до книжки написав Микола Горбаль, у виданні вміщено біографічну довідку про Заливаха.

Автори статей і спогадів — “наймолодший дисидент” Тарас Марусик, Роман Корогодський, Мирослав Аронець, Богдан Горинь, Василь Овсієнко, Богдан Мисюга, Євген Сверстюк, Левко Лук'яненко, Михайло Горинь, Уляна Глібчук, Валерій Шевчук, Маргарита Довгань, Олесь Зарешський, Віктор Кукса, Раїса Мороз, Галина Севрук, Людми-

ли Семикіна, Іван Русин, Жанна Хоменко, Раїса Лиша, Анатолій Звіжинський. Вміщено також статтю Опанаса Заливахи “Ніхто не пройде за тебе твого шляху”, а також листування художника.

Учасники презентації, серед яких чимало авторів спогадів, говорили про те, що Опанас Заливаха — видатний український художник, філософ, патріот, “феноменальний чоловік, який повернув свій човен проти течії”, а також про те, що його внесок у мистецтво, становлення демократичного суспільства ще недостатньо поціновано.

Василь Овсієнко, якому доручили роботу редактора й упорядника, сказав: “Я захоплений тим, що в книжці тексти високого інтелектуального рівня, ширі, професійні, цікаві. Минуло 10 років, як художник Опанас Заливаха пішов у інший світ. Але інтерес до його творчості, до його подвижницького життя не згасав”.

“Його роботи неординарні. У нього філософське напруження до життя... Він малював свої глибинні думки”. (Галина Севрук). “Його роботи одразу впізнаеш. Це свідчить про видатний талант”. (Раїса Мороз). “Іван Русин знайомить нас не тільки з образом Опанаса Заливахи, він також створює образ тієї епохи”. (Олесь Шевченко).

Присутні на презентації домовилися, що розшукуватимуть ще не опубліковані його твори, факти біографії, щоб зробити каталог на високому державному рівні, видати новий альбом, зробити виставку його робіт. Необхідно також створити в Івано-Франківську, де жив і помер Опанас Заливаха, його меморіальну кімнату-музей. Оріся Сокульська повідомила, що у її родині зберігається багато невідомих картин Опанаса Заливахи, які мають увійти в наступну книжку.

Смерть Олексія Довгого вдарила мене болісно. Це ж мій ровесник, поет-філософ, українська душа, громадянин-державник. За два дні до свого відходу Олексій зателефонував мені: “Дмитре, підписав я тобі свої книжки”. “Ти зробив те, що обіцяв мені в день свого народження. Дякую”. Він щось відповів, але говорив тихо, невиразно. Сьогодні я одержав ті книжки, дуже гарно видані, твори з яких я читав і перечитував ще за своєї й його, Олексієвої, молодості.

Олексій Довгий — справжній шістдесятник. Братом своїм називав його Іван Драч, знало й шанувало його покоління засновників Народного Руху, вклонялися йому Василь Швєць, Микола Бажан, Петро Засенко, Павло Мовчан, Дмитро Чередниченко, Михайло Слабошпицький, Володимир Собонович, Володимир Базилевський, Петро Перейбініс. Передмову до чотирьох томів його поезії написав Микола Жулинський. Передмову до його книжки “Дихання вічності” написав Леонід Талалай.

Для мене Олексій Довгий — це насамперед мужня, відважна людина з глибинною національною свідомістю. Олексій Довгий, ще тільки маловідо-

Пам'яті товариша

9 жовтня в Києві попрощалися з поетом Олексієм ДОВГИМ (1929—2017 рр.)

мий рядовий редактор видавництва, стає на захист Олександра Довженка та Ліни Костенко, переслідуваних радянськими ідеологами і донощиками за українську патріотичну сутність їхніх творів.

Поезія Олексія Довгого підпорядкована його людяному характеру. Це не заклики до революції, а намагання відповісти самому собі, що таке людське життя, що таке взагалі життя, що таке сонце і час, що таке Україна в людині, що таке людство, чому рухається воно не дорогою вгору, до торжества справедливості, а вниз від одної страшної війни до наступної, ще страшнішої. Олексій Довгий не навчав, як мають поводитися чесні люди, він сповідається, визнає свою слабкість духовну.

Прости, Україно! За муку прости,
Хоч і не мною замучена ти,
Та винен я в тім,
що дивився байдуже,
Як терзали тебе жорстокі кати.
Ні, дорогий мій друже Олексію!
Не був ти ніколи байдужим

до страждань своєї батьківщини. Вся твоя поетична творчість зовні начебто спокійна, стримана, розважлива — насправді — це сповідь катованої душі мученика, божеством для якого є рідна земля, рідна мова і пам'ять про велич свого народу.

Ти пишеш:
Коли на битви
кличуть сурми,
Коли в огні
горять світи,
Для непокірних роблять тюрми,
А для покірних — хомути.

Це правда. Але душа твоя ніколи не ходила в хомуті. Ти сповідаєшся.

Кричить душа і корчиться в мені,
Немов жива галузка у вогні.

Якби кожен твій читач вибрав для себе найкращі твої афоризми, мали б ми десятки різних твоїх думок про життя і про смерть,

про людей і про недолудків. Твоя оригінальність поетична в тому, що твої твори не роз'єднують, а еднають людей.

Ти написав, що після твоєї смерті хтось має прийняти й підняти до нового життя тебе як поета. Я вірю в те нове твоє життя, бо твій народ безсмертний.

Дмитро ПАВЛИЧКО

2017 — рік роду Щербаківських на Ружинщині

Василь КОПАЧ,
просвітянин

Саме просвітяни були ініціаторами проведення цього заходу, представники райдержадміністрації та райради, науковці з Києва, Харкова, Львова, Житомира. Духовенство УПЦ КП на чолі з владикою Паїсієм та благочинним Ружинського району УПЦ КП отцем Андрієм Якимом, учні та вчителі Ружинської гімназії та шкіл району, бібліотекарі, краєзнавці та всі охочі. Вагомий внесок у підготовку та проведення конференції зробили: співголова оргкомітету, голова Ружинського селищного осередку “Просвіти”, автор цього проекту Віктор Митюк, співголова оргкомітету, начальниця відділу організаційно-контрольної роботи та загального діловодства апарату Ружинської РДА Олександр Сорокопуд, просвітянин Володимир Туранський, а також завідувач райметодкабінету відділу освіти Олександр Коляновський, просвітянин Василь Копач, методист райметодкабінету відділу освіти РДА Оксана Зелінська, завідувач відділу обслуговування районної бібліотеки Наталія Панасюк, сільський голова с. Шпичинці Василь Шокал, начальник відділу культури та туризму РДА Олексій Хутрий. Також Віктор Олександрович подякував учаснику конференції, нашому земляку з Прибережного, журналісту, який зверстав книжку “Рід Щербаківських — звитяжці української культури” і допоміг її видати, Миколі Сергійчуку. Чимало зусиль для організації цього заходу доклали заступник голови РДА Олександр Черешнюк і голова райради Микола Марушак.

Відкрив конференцію голова Ружинського осередку “Просвіти” Віктор Митюк. Він запропонував переглянути кінофільм “Із життя — у безсмертя!”, який ознайомив присутніх із життям і творчістю науковців зі світовим іменем: Вадима і Данила Щербаківських і їхнього батька свя-

Вшанували і увіchnили пам’ять священничої родини Щербаківських у рідному селі.

Міжнародна науково-практична конференція “Внесок роду Щербаківських в українську культуру” в рамках проекту “2017-й — рік роду Щербаківських на Ружинщині” відбулась в районному Будинку культури. В роботі конференції взяли участь члени Ружинського селищного осередку ВУТ “Просвіта” та обласної організації “Просвіти”.

щенника зі Шпичинець Михайла Пилиповича. Цей кінофільм виготовили й озвучили волонтери на ниві культури — уродженець Ружина, заслужений будівельник України Анатолій Богущ, його дружина Ольга Богущ, Віктор Митюк та Світлана Ходаківська. У кінофільмі давали інтерв’ю, коментували й аналізували наукову спадщину, життєвий і творчий шлях роди-

чних наук, старший науковий співробітник відділу історії України другої половини ХХ ст. Інституту історії України НАНУ Лариса Федорова, доктор філософії — куратор Бібліотеки й архіву ім. Т. Шевченка Союзу українців у Великій Британії Людмила Пекарська, нащадок роду Щербаківських Оксана Нешта та інші.

У фільмі показано с. Шпи-

ни Щербаківських, історію села: сільський голова Василь Шокал, вчителька історії Шпичинецької школи Наталія Шокал, доктор історичних наук, професор, академік Академії наук вищої школи України, КНУ ім. Т. Г. Шевченка Володимир Сергійчук, кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу франкознавства Інституту Івана Франка НАНУ, правнук брата Івана Франка Онуфрія Андрій Франко, доктор історичних наук, професор кафедри етнології України історичного факультету Львівського Національного університету ім. І. Франка, онука брата Івана Франка Онуфрія Оксана Франко, доктор істо-

чності, в якому в ХІХ ст. жив священницький рід Щербаківських, який дав світові всесвітньо відомих дослідників української культури: Вадима Михайловича (1876—1957) і Данила Михайловича (1877—1927), науковців, про яких понад півстоліття забороняли навіть згадувати на їхній батьківщині.

На пленарному засіданні зі вступним словом до присутніх звернувся співголова оргкомітету з проведення конференції В. О. Митюк. Він детально проаналізував роботу просвітян протягом 2017 року, подякував благодійникам, які долучилися до виконання цього проекту, хто підтримав фінансово, хто пра-

цював над випуском книжки “Рід Щербаківських — звитяжці української культури”, бюлетеня “Промінь Просвіти”, хто організував і проводив семінари, готував до друку матеріали про Щербаківських до районної газети “Ружинська земля”. Також подякував депутатам Шпичинецької сільської ради, які на сесії проголосували, щоб підтримати фінансово львівських науковців Оксану та Андрія Франків, які за ці кошти видали цікаву монографію про рід Щербаківських. Тепер цю монографію читають науковці не тільки в Україні, а й у Канаді та США, інших країнах світу.

Єпископ Житомирський і Овруцький УПЦ КП поблагословив і привітав учасників Міжнародної науково-практичної конференції із знаменною подією, пов’язаною зі священничим родом Щербаківських.

Кандидат медичних наук, старший науковий співробітник, член НСКУ, полковник медичної спілки запасу Володимир Сінчук, який навчався в Маркушівській школі Бердичівського району, розповів присутнім про цікавий шкільний музей у с. Маркуші.

Кандидат мистецтвознавства НАНУ Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Ірина Ходак, яка разом із Віктором Митюком вела пленарне засідання, ознайомила учасників конференції з працями вченого Данила Щербаківського, як пам’яткоохоронця. Також торкнулась життя і творчості сестри вченого Євгенії Щербаківської, яка їздила з братами в експедиції, була на відкритті пам’ятника Котляревському в Полтаві.

Заступник директора з наукової роботи Національного українського народного декоративного музею Людмила Білоус зосередила увагу присутніх на питанні “Дерев’яні хрести з експозиції Данила Щербаківського в

колекції Національного музею українського народного декоративного мистецтва”.

Цікаву доповідь виголосив професор Харківського національного університету Євген Котляр. “Студіювання єврейських надгробків у науковій спадщині Данила Щербаківського”.

Голова ОО “Просвіти” Святослав Васильчук у своєму виступі зазначив, що нинішня конференція відкрила завісу над доробком учених Щербаківських були членами Київської “Просвіти”, яка відіграла важливу роль у їхньому житті. Наступного року відзначимо 150 років із дня заснування товариства “Просвіта” в Україні.

Своїми науковими дослідженнями про родину Щербаківських на конференції поділився кандидат історичних наук Житомирського національного університету Геннадій Махорін. Він також подарував Ружинському осередку “Просвіти” багато книг.

Учасники конференції відвідали с. Вчорайше, де поклали квіти до пам’ятного знака Володимиру Амбросійовичу Менчицю, про життєвий і творчий шлях якого розповів Віктор Митюк, наголосивши на тому, що Володимир Амбросійович став організатором бібліотечної справи в Україні, а Щербаківські — фундаторами музейної справи. У Вчорайшому також оглянули приміщення старої Вчорайшівської школи, де свого часу працював вчителем Максим Рильський.

По завершенню урочистостей із відкриття пам’ятного знака родині Щербаківських, біля нього закопали капсулу з землею, взятою біля могили Данила Щербаківського, що на території Києво-Печерської лаври, та капсулу із землею, взятою біля могили Михайла Пилиповича. Гості відвідали руїни церкви, яка згоріла за нез’ясованих обставин у 80-х роках минулого століття, оглянули будинок, де мешкав сто років тому місцевий священник Михайло Пилипович Щербаківський.

М. М. ПЕЛЕХ,
відповідальний секретар Чернівецького ОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка

Учасники звітно-виборної конференції Чернівецького ОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка говорили про те, що прагнуть жити у справді українській Україні. Де мова держави була б життєвою необхідністю, де вона була б і в офіційному, і в побутовому вжитку, де панівною була б Українська Церква, і кожен українець мав би потребу молитися саме українською. Не виборювати у себе вдома те, що нам належить по праву. А робити все для того, щоб наша держава стала в рівень із європейськими. А це станеться лише тоді, коли ми щоденно і щонічно думатимемо про це, і працюватимемо над цим. Це станеться лише тоді, коли ми свідомо обиратимемо народних обранців. А серед них мають бути кращі із кращих. Ті, хто вболіває за долю України, за свій народ. До цього прагнемо ми, старше покоління. А ще більше — підрастаюче покоління, якому жити в майбутній Україні.

Якою має бути «Просвіта» на Буковині?

Саме над цим і мізкували просвітяни області, зібравшись у Червоній Залі Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Зібрались делегати від районних об’єднань міста Чернівці, долучилися професори і студенти ЧНУ ім. Ю. Федьковича, Буковинського медичного університету, КНТУ. Прийшли представники влади, духовенства, інших громадських організацій, підприємці.

Учасників конференції привітали заступник голови Чернівецької ОДА О. І. Стецевич, заступник голови обласної ради В. К. Мельничук, Чернівецький міський голова О. П. Каспрук. Доповідь за звітний період зробив голова О. В. Савчук.

Через призму виступів в обговоренні доповіді звучала стурбованість за долю України. Кожен намагався порадити, як піднести престиж “Просвіти”, активізува-

ти її роботу та вплив на буковинців.

Саме з цією метою учасники конференції обрали керівні органи обласної організації. Головою обрано знову О. С. Савчука, першим заступником С. Т. Масловську, заступником з науково-видавничої справи та зі зв’язків з діаспорою В. І. Антофійчука, головою “Просвіти молоді” І. М. Дерду, відповідального секретаря М. М. Пелех.

Обрали президію, правління та Раду ОО “Просвіти”. Учасники конференції говорили про зроблене, планували роботу на майбутнє.

На завершення конференції прийняли Ухвалу, в якій зазначено таке:

— Зосередити основну увагу на необхідності належного виконання статутних вимог “Просвіти”.

— Створити первинні осередки “Просвіти” у всіх населених пунктах та активізувати роботу окремих районних об’єднань.

— Сконцентрувати роботу “Просвіти” навколо освітніх закладів, бібліотек, культосвітніх закладів міста та районів області.

— Активізувати роботу “Просвіти молоді”.

— До 150-річчя “Просвіти” завершити підготовку і видати книгу “Просвіта Буковини”.

— Організувати передплату газети “Слово Просвіти”.

— Долучати молодь до випуску журналу “Українська ластівка”.

— Здійснювати обмін досвідом роботи між регіонами.

20 років із «Просвітою»

Любов СЕРДУНИЧ,
голова Старосинявської РО ВУТ
“Просвіта” ім. Т. Шевченка,
член НСЖУ, НСКУ, смт Стара
Синява, Хмельниччина

Для українців справа просвіти є
справою національного відродження.
Б. Грінченко

Протягом 20 років зроблено чимало важливих справ у цьому напрямі. Згадується, зокрема, “Мовний практикум” для держслужбовців, керівників і працівників організацій і підприємств, який ініціювало РО “Просвіта”. Звичними стали виступи біля пам’ятника Т. Шевченкові у Шевченківські дні та в інші святкові і пам’ятні дати; публічні вручення членських квитків просвітянам, дарування книжок для книгозбірень і шкільних бібліотек. А ще — презентації і вручення книг (раритетне видання “Кобзаря”, “Вони боролися за волю України”, “Поетична топоніміка” і багато інших, зокрема — власних) для районних книгозбірень. До 200-річчя Т. Шевченка за підтримки відділу культури відбувся районний конкурс “Будитель нації, Пророк”. Разом із письменником-киянином С. Душком зібрали підписи на підтримку законів, що обстоюють буття української як єдиної державної мови.

Долучаюся і долучаю інших до краєзнавства. З доповідями й повідомленнями, які вміщені в науково-краєзнавчих збірниках і власних книжках, виступаємо на конференціях із питань історії, етнографії, літературознавства, фольклористики різних областей, зокрема, Хмельниччини, Житомирщини, Рівненщини, Волині, Вінниччини.

Діяльність Старосинявської “Просвіти” давно вийшла за межі району. 2009 р. я зголосилася вести просвітницькі передачі на Хмельницькій ОДТРК з метою навернення краян на рідне міркування, повернення української самобутності, правопису, відродження українських імен, діалектів, національних свят і т. п. Майже 5 років на громадських засадах була автором і ведучою програм “До рідних витоків”, “У нас є все своє!”, “Криниця. Культура мовлення”. Адже зараз у нас — усе чуже, хоч маємо і все своє! А культурне рабство страшніше фізичного! Бо

*Сприймають за своє все ложне
Лише невігласи, раби!*

*Робом зробити стільки можна,
Що... можна вже і не робить!*

Мої просвітницькі виступи й передачі у районних ЗМІ й на обласному радіо (“Спотворені топоніми”, “Чи відродимо історичну назву Теліжинців?”) таки вплинули на повернення правильної назви мого рідного села та інших населених пунктів району.

Головним у роботі вважаю зв’язок із дітьми та молоддю. Тому часто відвідуємо дитсадки, школи, гімназії, училища, виші, проводимо творчі зустрічі, даруємо матеріали “Просвіти”, власні й колективні збірки, комплекти портретів наших державотворців (дарунок від Всеукраїнського об’єднання ветеранів (Поч. гол. — І. Юхновський)).

Неодноразово ініціювала відзначення Дня перепоховання Т. Шевченка, а також читання держслужбовцями “Кобзаря”,

На Старосинявщині відновлення, а можливо, й народження “Просвіти” припало на 1997 рік. Просвітяни району головою РВ ВУТ обрали мене, вчительку рідної словесності. І ось уже 20 років РВ ВУТ гуртує освітян, журналістів, держслужбовців, літераторів, культпрацівників, студентів... Основний напрям роботи — популяризація всього українського, рідного: імена, мова, свята, віра, правопис, обряди, одяг, звірколо, народна педагогіка... Бо якщо не посіємо свого — вродить чуже. Тривожить окупація України всім неукраїнським: у нас нерідні наймення, спотворені прізвища і топоніми, чужі символи, звичаї, ідеї, сценарії, насмикані з інших культур. Наші душі теж наповнені всім чужим. Якщо душі наших дітей не наповнити рідним, українським, то їх заповнить чужий непотріб. Саме так український дух і вироджується. А тому гаслом життя громадянина повинні бути слова: “Міркую—відаю—вважаю—дію”.

покладання квітів до пам’ятника Т. Шевченкові.

За будь-якої можливості й нагоди виступаю з просвітницькими повідомленнями, порушуючи питання національно-патріотичного відродження краєзнавства, зокрема, впорядкування історичних і культурних пам’яток, місць поховань воїнів, а також про новітню біду України.

8 жовтня, на освяченні церкви КП у рідних Теліжинцях, також порушувала ці теми, позаяк саме просвітницьке слово дуже потрібне для навернення до неї вірян, які довго були в лабетах ворожого патріархату.

Власне, відбулося дві великі події! Одна — всеукраїнського значення, бо Київський Патріархат поповнився ще однією церквою. А друга подія — відкриття асфальтованої дороги від Теліжинців до сусідньої Уласово-Русанівки (3,5 км у напрямку до райцентру).

На запрошення односельців не могла не виступити. Привітати — мало. Слово має бути просвітницьке, бо відколи в селі церква (будували її 8 років, а діє три роки), то село — розділене: частина людей так і ходить у каплицю на кладовищі (“в куші”, як каже дехто), принципово оминаючи церкву, бо — Київського Патріархату)...

Тож зверталася й до тих, хто повторює почуте в московській церкві, що, мовляв, “Українська — неправильна, першою була Московська”. Завжди звертаюся до тих, хто сам не шукає правди, не має часу чи можливості шукати її, або не хоче знати правди.

Говорила про те, що християнство до московитів прийшло з Києва. І коли там постала Московська церква, вона підпорядковувалася Київській метрополії. Згодом Москва Київську метрополію анексувала, так, як тепер анексувала Крим. Це розуміють навіть деякі наші священники, і

тому переходять до Київського Патріархату.

Це ж вона, ЦМП, називає Сталіна “Божим слугою” і фактично відпустила йому гріхи! Це ж вона, ЦМП, благословила сучасну московинсько-українську війну і не засуджує, а підтримує її!

Гіпнотичний туман, на який Московія витрачає шалені гроші, не дозволяє зняти полуду з очей і багатьох моїх односельців.

Хто міркує, той розуміє все це. Будьмо ж не лише розумними, а й міркуючими! Тільки людина, яка міркує, здатна ідентифікувати національні цінності.

Раділа велелюдно. Приїхало багато людей із райцентру (Старої Синяви), з сусідньої Уласово-Русанівки, з Хмельницького (влада, владики й уродженці села), з Меджибожа, вихідці з Теліжинців ізвідусіль, односельці...

На концерт і святкову трапезу завітали Народний артист України Володимир Смотрицький, за що

“Надіквиння”, “Село моє, ти — писанка подільська”, “Розмай”, а також “Квітне у Хмель-граді Золота Троянда” (Вінниччина). Ініціювала і видала міжнародний збірник про ОУН та УПА “Україна-мати кличе нас повстати” як відповідь усім україноненавистникам, презентації якого відбулися у різних містах. Кошти, вилучені за продаж книжок, направляємо волонтерам на потреби наших воїнів на сході України та поранених на війні краян. Ініціювала районний конкурс дитячих малюнків у м. Хмельник (Вінниччина), які увійшли до збірника про Майдан і сучасну війну (“Голосом Майдану”, редактор-упорядник — Л. Сердуніч, 2014, творчість хмельничан (Вінниччина). Ініціювала і видала всеукраїнський літературно-краєзнавчий збірник “Поетично-топоніміка”, готую 2-й випуск.

Звичними стали творчі зустрічі зі школярами Старосинявщини, Хмельниччини, Вінниччини, поширення просвітницьких книг. Організуємо літературні конкурси. До 200-річного ювілею Т. Шевченка за підтримки відділу культури проведено районний літературний конкурс “Будитель нації, Пророк”. У м. Хмельник (Вінниччина) вже традиційними стали літературно-просвітницькі вечори “Три матері, три доли, три калини” за участю творчих людей краю. Цьогоріч майже в усіх школах району разом із майданівцем Ю. Кравчуком провели Бандерівські читання та демонстрацію слайдів про життя і діяльність С. Бандери. Беремо участь у благодійних заходах зі збору коштів на потреби воїнів-краян. Мої вихованці, члени дитячої районної літстудії “Муза Надіквиння”, постійно беруть участь у районному святі поезії “Старосинявська весна”.

Саме “Просвіта” — втілювач української національної ідеї. Тому така важлива діяльність цієї найстарішої в Україні ГО. Адже “криза культури супроводжується духовною кризою” (П. Мовчан). Цю прогалину намагаємося заповнити. Результат моєї багаторічної роботи — збірник сценаріїв державних і народних свят, посібник заходів із власне українського народознавства “Із народної криниці”, який виданий двічі й розповсюджений по школах країни. Конче мусимо надолужити те, в чому були обікрадені, що підпало під заборони і знищення. Мусимо стати собою. А задля цього так необхідно, аби в українській оселі знайшли своє постійне місце Кобзар, твори великих українців І. Франка, Лесі Українки, В. Стуса, книжки про І. Мазепу й національних лицарів (козаків, січових стрільців, повстанців), які зазнали заборони навіть згадки про них. А ще — картини українських митців, роз-

повіді про культуру Трипілья. Щоб у кожній оселі читали “Слово Просвіти”, часописи “Береги-ня” й “Українська культура”. Щоб на столі — хліб із власних піль, а садиба обрамлена вишнево-яблуневим садком і різнобарв’ям квітів рідної землі. На подвір’ї криниця, а господарі й діти — у національному вбранні не лише у свято. Себто, щоб у кожній оселі й садибі — Україна в мініатюрі. І за змістом, і за духом. Бо родина і “садок вишневий коло хати” — це не лише в поезії Т. Шевченка: це українська сутність, символ села і неньки-України. Квітучий вишневий садок — це її, матері-України, ніжно-біла намітка. Японці шанують свою вишню у цвіті й віру предків. А ми?..

Візитівкою будь-якої людини повинна бути людяність, а візитівкою будь-якої країни — її націоналізм. Без нього нарід і людство — це лише безлика маса, населення, електорат.

Тісно співпрацюємо з Хмельницькою ОО ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка (гол. — В. Михалевський), беремо участь в обласних заходах, а колеги-просвітяни приїждять до нас. Роботу РО “Просвіти” висвітлюємо у районній пресі.

Звісно, людина на посаді має значно більше можливостей нести просвітництво в маси. Але я не втрачаю ані найменшої можливості поділитися знаннями, прояснити, пояснити, переконати. А для цього не потрібно посади. Адже просвіта має бути в усьому: і як ти вітаєшся (“Здрасі”, “Доброго дня” чи “Добрий день!”), і як дякуєш, і як у крамниці реагуєш на почуту назву грошей (“рублі”, “гривни”, “гривні”), і які пісні співаєш, і як назвеш немовля чи пройдеш мовчки повз неправильний напис... Ну й, звісно ж, інтернет (соцмережі, сайти): просвітництво у багатьох спільнотах.

Для активізації нашої діяльності потрібна державна фінансова підтримка Товариства. На голому ентузіазмі важко втриматися довго й ефективно. І ще одна важлива “деталь”: необхідно легалізувати районні та міські осередки ВУТ. Без цього проблемно навіть надрукуватись у місцевій пресі, де редактори ще ті... Без владної підтримки важко домогтися результату. Хоча буває і порозуміння, працюємо над цим і співпрацюємо.

Вся діяльність Старосинявської РО ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка спрямована на індивідуальне та національне самовираження українців і відродження української мови, культури, наших одвічних звичаїв, заради формування справжнього патріотизму та національного відродження України.

Йосип СТРУЦЮК: «Будьте українцями»

Хто вимурував стіну між поляками й українцями?

— Йосипе Георгійовичу, зойно побачив світ Ваш роман (за іншою версією жанрової належності — повість кривавих літ) "Операція "Вурга", або Ми їх спільно винищимо". У цьому прозовому полотні постає українська народна трагедрама у контексті українсько-польського протистояння у ХХ сторіччі. Що стало для Вас, холмщанина, отим мотиваційним поштовхом, коли Ви вирішили написати це епічне, значною мірою документалізоване, полотно?

— Напевне, необхідність, обов'язок сказати правду. А ще — обов'язок перед пам'яттю про земляків... У селі нашому (Стрільці, — В. В.) мешкало лише три родини поляків. До них долучали ще 7 родин мурав'яків, переселених сюди в середині ХІХ ст. Вихідці з Муравії (особливо старші) поміж собою так і розмовляли своїм діалектом, через що і весь лівий від в'їзду в село куток досі називають Мурав'яками. За переказами моє село, як і сусіднє, було заставою короля Данила. Принаймні топоніми (Стрільці і Ратиборовичі) тому не перечать і за своїм походженням тягнуться до українського пракореня. В архівних джерелах про село Стрільці є чимало цікавих згадок, але я їх обмину, аби наблизитися впритул до порушеної теми, і перекинуся аж у 30—40-ві рр. минулого століття. Про ці роки багато наслухався, а дещо і сам пережив.

Пам'ятаю, як "кракуси" (члени Польської воєнізованої шовіністичної організації, — В. В.), розбивши вікно, увірвалися до хати і, побачивши православні ікони, почали бити посуд. Мати впала на коліна, заломила догори руки і крізь сльози благально виголосувала "Отченаш" по-польськи, бо впродовж однієї зими (і не більше) відвідувала саме польську школу (іншої в українському селі не було). Може, польський "Отченаш" і допоміг, бо в сусідів ще пир'я з перин пустили за вітром і в борошно налили "нафти" (керосину). У руйнуванні православних храмів польські шовіністи ніби змагалися з московськими комуністами. Як писав Євген Пастернак: "Найбільшого насильства ця акція набрала в 1938 році, коли протягом трьох (!) місяців, травень-червень-липень, зруйновано за неофіційними підрахунками 167 святинь". Зокрема й нашу, котра мала старовинні рідкісні ікони, які безбожники втоптували в землю брудними чобітьми.

— Тобто, процес відчуження, розбрату, інспірований польською стороною, фактично набув на Холмщині (а вона — частина історичної Волині) свого жахливого розмаху вже 1938-го? Про добро-сусідство, очевидно, вже не могло бути мови.

— Після того, як поляки розвалили церкву, в нашому селі ніби хтось стіну вимурував між ними й українцями. Навіть ми, діти, не гралися зі своїми польськими ровесниками.

Зараз дивуюся, як тоді, ще 1938-го не дійшло до холмської різанини. Згодом польські історики почнуть кивати за Буг, на Волинь, мовляв, що там робилося. Хотів би знати, чи підраховували вони, скільки їхніх храмів тоді

Понад шість десятиліть на ниві українського художнього слова сумлінно й талановито працює Йосип Струцюк. Його творчий ужинок насправду подиву гідний. І якісно, й кількісно (більше шістдесяті книг поезії, прози, драматургії, есеїстики, літературознавчих розвідок, мемуарів!). Як справедливо зазначав світлої пам'яті Роман Федорів, "проза Йосипа Струцюка така ж цікава, як і поезія. Окрім того, вона — чесна, правдива, безкомпромісна".

Водночас гармонійно суголосна з творчістю майстра слова і його принципова громадянська позиція. Письменник — один із організаторів товариства "Холмщина", на початку 90-х минулого сторіччя — очільник Волинської крайової організації ВУТ "Просвіта" ім. Т. Шевченка. А ще він — наставник творчої молоді, перший керівник літературної студії "Лесин кадуб", ініціатор волинського обласного літературного конкурсу "Неповторність".

Зазвичай Йосип Струцюк ввічливо та рішуче відмовляється від інтерв'ю. Цього разу (зважаючи на трагедійно-драматичну суворість реалій?) він, лауреат міжнародних і всеукраїнських літературних премій, заслужений діяч мистецтв України, Почесний громадянин Луцька, зробив виняток. Тим паче, що йшлося про публікацію на шпальтах "Слова Просвіти".

там знищили українці? Думаю, не наважаться відповісти. Бо костели, як і церкви тут же на Волині, почали нищити після війни вже переважно комуністи.

А 29 січня 1943 року до нашого лісу вже забрали Адама Микитюка і Євгена Сім'яшка. Адам загинув, а Євген дивом врятувався. Смирений і богобоязливий Антін Бриль після роботи мив чоботи, до нього підійшло двоє і штовхнули в рив, у хаті побили вікна. Сусіди намовили Антона подати на злочинців у суд. Чоловік послухав, і суд прийшов, але до потерпілого. 30 січня того ж 1943 року Бриля забрали до лісу. Хтось із односельців чув і бачив, як кресов'яки мордували невинного. Його роздягнули, прив'язали до дуба, дерли шкіру, посипаючи рани сіллю. Такою ж смертю в той вечір загинув і Йосип Ковальчук. Згодом із лісу не повернувся Тодорко Мішанчук. Його зголосився розшукати брат Гриць — пішов і теж зник. Люди почали здогадуватися, що в лісі, напевне, міститься кубло бандитів.

— Смертельний маховик починає набирати оберті...

— Це був переддень страхотливих змагань двох слов'янських етносів. До того ж один мав би відстоювати свої права на рідній землі по обидва боки Бугу. Саме тому після перших жертв у моєму селі Юрій Лукашук організував самооборону. До неї увійшли Євген Долинський, Йосип Назаревич, Сергій Стець і мої рідні дядьки — Володимир Струцюк і Євген Вовчук. Потім вони діяли на теренах Холмщини і Надсяння — хто в дивізії "Галичина", хто в загонах УПА. За свою оборонну ініціативу Юрій Лукашук тяжко поплатився: 6 лютого 1943 року АКівці (так себе називали бандити) убили батька Василя і сестру Надію, а невзабарі за селом Ратиборовичі мстива куля обірвала життя і брата Олександра.

Створення самооборони спричинилося й до того, що 26 травня 1943 року на Стрільці напала банда АК — 500 бойовиків під орудою Кракевича. Ці дані стали мені відомі з польських джерел.

Стрільці були першими з тих 52 сіл, які протягом року згоріли лише в Грубешівському повіті (районі).

— І це відбувалося, ще раз наголошу, на історичній Волині.

— Так. Але дивно, чому польські дослідники не пов'язують події на Волині з сусідньою Холмщиною? Як бачимо, тут, у той же час, вирішували ті ж самі проблеми. Нешадно проводили ополчення українського населення, йому забороняли розмовляти рідною мовою в державних установах, закривали українські школи та культурні заклади. Воєвода Юзефський зазначав, що на Волині з 1732 початкових шкіл лише 11 українських. Шкільні програми і підручники, особливо з історії, мови і літератури, були пройняті духом польського шовінізму, не кажучи вже про те, що з усіх учителів, які працювали в школах воеводства, 83% були поляки. Міністр освіти Грабський пояснював закриття іншомовних шкіл дуже просто й широким: "Українці та білоруси при досягненні певного ступеня суцільної свідомості будуть вимагати національного возз'єднання українців і білорусів зі своїми співвітчизниками в радянській Україні і Білорусії". Хіба це не могло викликати невдоволення?

— Запитання риторичне. Підгрунття для волинської трагедії з вахханалією вбивств було підготовлене.

— На Волині польські банди ще до приснопам'ятного 11 липня 1943 року (дня так званої "волинської трагедії чи різанини") вчинили чимало злодіянь. Зокрема на початку і в середині квітня 1943 року тільки в Горохівському повіті польські кресов'яки спалили такі українські села, як Княже (тепер Сокальський район Львів-

як синонім до слова бандит. У переважній більшості їхніх "досліджень" вже не пишеться "націоналіст", "УПівець", "бульбаш", "бандит", "різун", "сокирник", "убивця" тощо, а просто — "українець".

Дата "волинської різанини" (11—12 липня 1943 року), коли буцімто було знищено 100 польських сіл, — суцільна фікція. Цікаве міркування з цього приводу доктора історичних наук І. Патриляка: "Якщо припустити, що для атаки на село потрібно було б виділити бодай одну соту (30—40 озброєних осіб) і сотню змобілізованих та озброєних сокирами і вилами селян, то ми отримаємо цифру 1,8—4 тисяч повстанців, які мали би брати участь в акції 11—12 липня. Це занадто велика кількість як для декількох районів. Враховуючи, якими силами УПА диспонувала на півдні Волинської області в липні того року, очевидно, могло йтися про напад на 20—25 населених пунктів, але не більше. Навіть за таких умов це була доволі складна з технічного погляду операція". До того ж у польських документах значиться лише кілька канадцят атаканих 11—12 липня польських населених пунктів. Де ж правда?

— У дослідженнях справді відповідалних, чесних, компетентних істориків і краєзнавців.

— До речі, волинські краєзнавці І. Пушук, Я. Царук, І. Ольховський, досліджуючи волинські події, виявили великі неточності й відверту фальш особливо в подачі жертв, які часто розбігаються в декілька, а то й кільканадцять разів!

— Зрештою, ця сувора правда — у Вашій книзі "Операція "Вурга", або Ми їх спільно винищимо".

— Я і тепер сказав би так, як у післямові до роману: "Якби не читав, з дозволу сказати, отих приснопам'ятних спогадів Владислава і Єви Семашків "Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiej Wołynia w 1939-1945" ("геноцид, вчинений українськими націоналістами проти польського населення Волині у 1939—1945 роках"), не бачив (хоч не до кінця) польського фільму "Wołyn", якби польський Сейм не визнав події на Волині у 1943—1945 роках "геноцидом, вчиненим українськими націоналістами проти мешканців II Речі Посполитої", ніколи не взявся б писати те, що тобі, дорогий читачу, довелося читати. Бо, як народ, поляків і їхнє прагнення до незалежності поважаю, але саме сьогодні, коли наша молода держава в такому критичному стані, коли північний споконвічний недоброчинивець оголосив нам чергову війну на знищення, загарбав наш Крим і на Донбасі майже щодня гинуть кращі сини і дочки України, відстоюючи свою землю, ми, як ніколи, вимушені шукати собі друзів у світовій спільноті. І знаходимо. Бо з нами не лишень Віра, Надія і Любов, а й бажання нарешті вирватися з того рабства, в яке нас утратували "наші вороженки" на кілька довгих століть.

І саме сьогодні хтось із засмальцьованої колоди витягує давно бити карту, аби підкинути у наше доволі крихке зближення. І підкинуто, треба зізнатися, про-

"Дата "волинської різанини" — суцільна фікція"

— Польські історики, краєзнавці, а передовсім політики, звинувачують у волинській трагедії лише українців.

— Слово "українець" у польських краєзнавців часто звучить

думано. Коли Україні нестерпно важко, нараз з'являється хтось і починає показово витирати об наш поріг свої по самі халяви в гною зоботи.

Чи можна було б удати, що не бачиш того? Можна. Однак тоді ти визнаєш повністю своє безсилля, свою провину перед усім світом.

Чи ж була ота “провина”? Була, проте не більша, ніж та, котру чинили ті, хто нас звинувачує. Напрошується приказка: чия б кричала, а чия б уже мовчала. Нам далі не виходить мовчати.

“Ми пішли б зовсім іншим шляхом”

— Час від часу доводиться чути твердження, що письменник *Йосип Струцюк*, невтомно трудячись на літературній ниві, намагастись врятувати репутацію вітчизняних істориків, які сприймають українське буття крізь окуляри наших сусідів — поляків, росіян, або зацуклені же на комплекті гома советікуса.

— Тих, “які сприймають українське буття крізь окуляри наших сусідів”, я не поспішав би назвати істориками, бо вони лише *толочат* нашу історію (може, це дієслово і походить од прізвища — як хочете, вважайте). Їх уже не тільки Струцюк, а й уся громіздка наша НСПУ не врятує. Та й не треба, мабуть. На щастя, Україна ще має своїх істориків. Чого варті дослідження Білінського! І хай Володимир Броніславович себе (чи хтось його) позиціонує як письменник — більш глибоких і сміливих історичних проєкцій я не зустрічаю.

— *Які з історичних постатей (а Ви ж створили стільки переконливих, зворушливих їх художніх образів — у прозі, драматургії, поезії) Вам найближчі? Приклад якого славетного українця (Великого князя Романа Мстиславича, короля Данила, гетьманів Богдана Хмельницького, Івана Виговського, Івана Мазепи) має стати, на Ваше переконання, зразком для нинішніх державних, військових діячів України?*

— Для нинішніх державних, військових діячів України, як на мене, прикладом міг би стати, попри віддалені часові рамки й окремі прорахунки, майже кожен із названих. Тому що то були патріоти своєї землі, і вони відстоювали її, як могли, чи як дозволяли обставини. Щоправда, до деяких із них ми часто маємо претензії. Наприклад, одного звинувачуємо за підписання угоди з московитами. Я теж не збираюся його звеличати тим, що “ошасливив” Україну Переяславом, як це залюбки робили ще недавно письменники та історики. Але ж ми не знаємо, що саме він підписав. Де ті статті? Принаймні після Переяслава московський посол у Чигирині не пробивався поза чергою, а іноді гетьман міг його і не прийняти, послаючи на недугу. Після Переяслава він не погоджував свої дії з московським монархом, а навпаки, всупереч йому приступив разом зі шведами і Семигородом до демаркації кордонів українського етносу. Гетьман і після Берестечка, і після Переяслава був, як ніколи самостійний і могутній! У своєму романі “Бог задумав інакше...” я його показав саме таким. Дехто по-шевченківськи клене “п'яного Богдана” і, на противагу йому, виставляє часом

іншого. Мусимо пам'ятати, що ніхто з українських полководців не здобув таких переконливих перемог, як Хмельницький!

Аж ніяк не хочу перекреслити того, що зробив для України гетьман Мазепа. Тим паче, звинувачити, що він не хотів бачити свою країну самостійною. Однак мусимо визнати, що він понад 20 років таки вислужувався перед Москвою. Хоч не зі своєї ініціативи, а таки відправляв козаків воювати і гинути за чужі інтереси, будувати в непрохідних бологах чужинцям міста і фортеці й тим викликав невдоволення в Україні майже скрізь і майже в усіх. А коли надумав підняти упокорений ним же народ, то виявилось, що вже пізно. Сяк-так навжився на одну битву — і програв її, що дуже трагічно відбилася на долі України. Якби тоді виграла під Полтавою, у своєму економічному і культурному розвої ми пішли б зовсім іншим шляхом, не чекали б, як зараз, коли нас приймуть у ЄС чи НАТО, а московські (і свої) попи ніколи не виголошували б гетьману анафему в тих церквах, які він воздвиг. І ніхто нас не повчав би, якою мовою проводити навчання в наших школах.

— *Історія не знає умовного способу з “якби” та “коли б”. На жаль, надто часто навіть ті, кого називаємо (і не безістотно) Українцями з великої літери, допомагали ворогові, не усвідомлюючи фатальних наслідків своїх дій.*

— У цьому сенсі важко сказати, що зробив би Виговський із Москвою, якби улюбленець запорізьких відчайдушів Сірко не завадив йому своїм походом на Крим.

Щодо князівської доби, то мені дуже імпонують постаті князів Романа і його синів Данила і Василька. Але наші державні мужі, на жаль, і в найближчій перспективі не тягнуть на них.

Коли, здавалося, не було жодної можливості, писав найбільше

— *Зазвичай оприлюднюються рекомендації письменникам, що нині українцям потрібно пропону-*

вати героїзовану художню правду. Зокрема — крізь призму начебто безпомилковості національних лідерів. Того ж таки Симона Петлюри. Але Ви натомість, написавши вже відомий широкому читачькому загалу роман “Отаман Болбочан та інші”, розставили акценти інакше. Чому?

— Я лише, спіраючись на документи і свідчення, написав правду. І про отамана Петра Болбочана, і про Головного отамана Симона Петлюру. До речі, і не лише про них. Якщо під іконопис підібране не те, що треба, дерево, то не варто з нього робити ікону. Все одно згодом фарби потріскаються.

— *Життя — цюмттєва тема, аби відтак перевтілюється в художню дійсність. Причому зазвичай минуле та сьогодення несподівано, парадоксально (а може, закономірно) “переплітаються”. Думуючи про Ваш роман “По дорозі до Савур-могили”. Як цей твір сприйняли (ні-ні, не літературні критики), а самі українські воїни, чиї долі крізь століття виявилися суголосними з долями лицарів-козаків, яких уславляли кобзарі?*

— Якби виступав перед вояками, певне, міг би щось конкретніше сказати, але ж я навіть у Луцьку не з'являюся перед аудиторією. Тому відповісти мені на це питання важко. Щоб чути відгуки, треба йти до читача. А я не йду. Колись не мав схильності до того, а тепер — здоров'я. Та й нема з чим йти, бо видав роман за власні кошти аж у 100 примірниках!

Дехто мене запитував: де саме на війні я побував? І дивувався, що ніде, а описав деякі події і місця достовірно. Мусив пояснювати, як це зробив. Адже не секрет, що мені було набагато легше, ніж, скажімо, Льву Толстому висвітлювати події, наприклад, 1812 року. Є учасники війни, є свідки, є Інтернет, телебачення і т. ін. Зрозуміло, що чув окремі схвальні відгуки на роман, але вони не ошелешували нікого якимись сенсаційними несподіванками.

— *Написане Вами (понад 60 книг!) у добром розумінні подиву гідне. Наскільки нинішні реалії, виклики спонукають до праці в царині художнього слова? Що дає силу, спонукає до творчості зараз? Виятково зосереджується на прозі? Чи знаходите час для поезії, драматургії?*

— Насамкінець давайте трішки пожартуємо. Ви кажете: подиву гідне, але ніхто не дивується. І я не дивуюся від того, що не створив собі жодних умов для творчості... Проте пишу, бо більше нічого робити не вмію. Мій дід Петро (сільська кличка Столяр) міг побудувати хату, викопати криницю, пошити кожуха, викувати підкову і підкувати коня, а в біженцях (аби вижити) робив тамтешнім тамбовцям балалайки; батько теж ще чимало чого умів, але дід, (а був він чимось невдоволений) якось сказав батькові: “Коб зробити файну бодню — в тебе клепки в голові не хватило”. Батько не образився на свого батька, однак, бачачи мою нехоть до господарки, не раз казав: “Ти ніби й з двома руками народився, але якось з обома лівими”. І я не образився — і наперекір словам батька писав правою рукою, а до лівих ідей мав навіть відразу. До речі, як і батько. У найскрутініші часи, коли, здавалося, не було жодної можливості, писав найбільше, а коли приїжджав у Ірпінь і мені відводили окрему кімнату — за 18, відведених для творчості, днів міг нічого не

створити. Бо курсував електрикою до Києва, заглядав у книжкові магазини, музеї, шукав як не Петра Засенка, то Миколу Вінграновського, або Григора Тютюнника, Дмитра Чередниченка, Володимира Підпалого... В Ірпінському Будинку творчості міг заважати тим, хто широко прагнув своїм заримованим словом когось ошелешити. Я ж вертався у провінційний Луцьк хіба що зі спогадами. Щодо поезії, то я її вже давно майже не пишу. Драматургію закинув, здається, назавше. І певен, що жоден театр за мене не рюмсає. Прозу ще пописую...

“То був переломний час”

— *Не може оминити й Вашої громадської діяльності. Вона, як і творчість, — невід'ємні складові базисного “Я” Йосипа Струцюка. Пригадаймо, що на початку 90-х років минулого століття Ви очолили Волинську крайову організацію Товариства “Просвіта”. Саме тоді “Просвіта” заявила про себе потужно і була чи не однією з найдієвілих в Україні.*

— Я місця не визначав. Але можу сказати: то був переломний час — або ми зруйнуємо тоталітарно систему, або вона нас остаточно придавить. На щастя, у волинському краї ще витав той дух, який нагадував, що “зродились ми великої години”. Ми ще добре пам'ятали, як наші старші брати і сестри, батьки і найближчі сусіди йшли до лісу, аби стати на прою проти фашистських і більшовицьких окупантів. Час од часу давав про себе знати і третій, котрий завше підтягував свої кордони під “kresy wschodnie”.

Свою незалежність ми щойно проголосили, закріпили на референдумі, а треба було її ще відстоювати. “Просвіта”, маючи глибокі традиції на Волині, не мала права стояти осторонь, вона йшла пліч-о-пліч із демократичними партіями та об'єднаннями.

— *Пам'ятаю, який грандіозний вечір, присвячений пам'яті гетьмана Івана Мазепи, Ви не просто організували, а в буквальному розумінні (обайливо, сумлінно, талановито!) виплекали! У Волинському обласному музично-драматичному театрі ім. Т. Г. Шевченка вже не було місця, де сісти, і глядачі стояли під стінами і поміж рядами.*

— Такий же вечір було присвячено ватажкові національно-визвольного руху на Поділлі і Холмщині Якову Гальчевському,

воякам УПА, Голодомору 1933 року тощо. Це — в Луцьку.

А були ж і в районах цікаві заходи, бо “Просвіта” на Волині мала широку мережу і діяла скрізь. Не лишень у райцентрах, а й в окремих селах читали змістовні лекції, просвітні ставили вистави, звучали патріотичні пісні, поетичне слово.

— *Тоді якраз відбулася прем'єра вистави за Вашим твором про великого Галицько-Волинського князя Романа Мстиславовича. Це був перший твір на волинську історичну тему, поставлений у волинському театрі. Пам'ятаєте, як її оцінює глядач?*

— Мабуть, що непогано, якщо після вистави члени обласного бюро комуністичної партії (а вони ще тоді діяли) вийшли із зали з опущеними носами. А потому прозвучали ще й деякі цікаві дзвінки до її автора і, здається, до директора театру й оформлювача сцени.

— *Саме 1992 року Ви отримали першу, як тоді називали, демократичну, обласну літературно-мистецьку премію імені Агатангела Кримського за цю п'єсу.*

— Не тільки за неї, а й за поетичні збірки “Глибока живиця”, “Терпкі сторінки” та за створені національно-патріотичні пісні. Принаймні таке формулювання в дипломі.

— *На урочистому врученні премії прозвучала на біс щойно створена Вами й Олександром Гаркавим пісня “Нас весна не там зустріла” у чудовому виконанні Олександра й Олі Гаркавих. Зараз ця пісня у багатьох збірниках і в Інтернеті подається як народна, як повстанська. Як Ви сприймаєте таке “обкрадання”?*

— Побільше б таких “обкрадань”! Великий Франко якось сказав, що віддав би всі свої вірші за один, який би став народною піснею. Він мав би більше чим дорожити.

— *До речі, а як пісня творилася? Що лягло в основу написання?*

— Переказ про кохання хлопця і дівчини. Вони були обоє повстанцями. Обоє з сусіднього села Рудка-Козинська. А я туди ходив до школи і почув той переказ. Десь у кінці 80-х написав текст, дав кільком нашим самодіяльним композиторам, але вони нічого не створили. Думаю, не хотіли ризикувати, бо то було небезпечно. А Олександр Гаркавий, котрий себе не йменував композитором, а співав — взяв і створив пісню. Після презентації її підхопили інші — і, як мовиться, пішло-поїхало...

— *Нема, за великим рахунком, нічого випадкового. Але мусимо, шануючи Ваш час, ставити на сьогодні уявну крапку в розмові. Що хоче своїм талановитим словом сказати і нині суцям, і прийдешнім українцям Йосип Струцюк?*

— Будьте українцями. Це ніби просто: шанувати рідне слово, бити поклони перед українською церквою, захищати рідну землю, як її захищали наші доблесні сучасники на сході України.

Зі своєї уявної висоти до прийдешніх українців не ризикую звернутися. Та й вони самі, я певен, оберуть собі такий шлях, про який не усі ми, а хіба що окремі, тільки інколи мріяли.

— *І в цьому їм, і нині суцям, і прийдешнім українцям, беззаперечно, допомагатимуть Ваші книжки. Спасибі!*

Спілкувався
Віктор ВЕРБИЧ

вати героїзовану художню правду. Зокрема — крізь призму начебто безпомилковості національних лідерів. Того ж таки Симона Петлюри. Але Ви натомість, написавши вже відомий широкому читачькому загалу роман “Отаман Болбочан та інші”, розставили акценти інакше. Чому?

— Я лише, спіраючись на до-

Тичина і ми

Віктор КОСТЮЧЕНКО

Закінчення. Початок у ч. 38 за 2017 р.

Життя Тичини наповнюється новим змістом. То він їде з капелю К. Стеценка на могилу Т. Г. Шевченка до Канева, а повернувшись, керує хором залізничників; то запише народні пісні; то працює техсекретарем у журналі “Світло”. Друга його книжка, “Плуг” (1920), і особливо третя, “Вітер з України” (1924), — гострі тривоги автора за революційну дійсність. Вона постає як руїна. Радянська ж влада у “революційній дійсності” вбачає творення. Революція — руїна і революція — творення — це дві різні революції: Жовтнева і Українська. Уважно перечитаймо вірші “На майдані”, “Як упав же він...”, “Рондели”, “За всіх скажу”. Це картини з життя тогочасного українського села: соціальні заворушення, виборність у громадах, боротьба українських військових частин проти ворогів за “вольну путь”. Її виборює “наша нація”. Автор тривожиться: а кого ж “на Україну ждять?”, Кармелюка, Сквороду, які замінять гетьмана Скоропадського? Батько Дніпро чекає змін. У згаданих віршах, підкреслюю, буквально оживає українське село з його побутом, звичаями і характерною лексикою: “ждіте волі”, “слава”, “ясен місяць угорі”, “голоту й волю повінчать” та ін. Поет негативно ставився до гетьмана Скоропадського, який почав правити Україною після Центральної Ради. Цьому присвятив цикл сатиричних віршів під псевдонімом “Я. Тут”. Це виразно видно у віршах “На могилі Шевченка”, “Скорбна мати”.

Із переказів відомо, що влада Скоропадського (поет зве його свинопасом) 1918 року готувала арешт Тичини. Денікінці, що захопили Київ 1919 р., теж записали Тичину у списки на страту...

1921 року почалася експансія російської Жовтневої революції, що розв’язала громадянську війну в Україні. Влада знищувала “колишніх” — поміщиків, капіталістів, дворян, священників, купців, офіцерів царської армії, воїнів білих армій, службовців Центральної Ради, учасників численних повстанських загонів. Керівник і натхненник більшовиків Ленін давав вказівки: “Що більше число представників реакційної буржуазії і реакційного духовництва властяться нам... розстріляти, то краще”.

Прийшла біда і в родину П. Тичини — його братів Євгена і Івана заарештували за участь у рухові за створення Української Автокефальної Церкви. П. Тичина бере по змозі участь у звільненні братів.

У творчості поета, схоже, ота лінія на пошуки гармонії часом починала відхилятися, так би мовити, від курсу. У вірші “Псалом залізу”, сповненому повстанських сподівань на оновлення, раптом читаємо таке антигуманне:

*Це що горить: архів, музей? —
а підкладіть-но хмизу!*

Припустимо, що ці слова належать не герою, а антигерою. То й що? Архіви горіли? Горіли. Пригадаймо 60-ті роки минулого століття. У Державній публічній бібліотечі АН УРСР три дні горіли цінні документи, архіви Центральної Ради, історичні книги. А через якийсь час спалахнули стародруки у Видубецькому монастирі. Хтось же підклав хмизу?

1920 року Тичина пише вірш у прозі “Живем комунію”. Опубліковано його було чомусь аж у третій збірці “Вітер з України”. З ідейного боку твір начебто “лягає” у лінію “пошуку гармонії”, бо в ньому наголошується на поєднанні особистих зусиль з громадянськими. Цю думку підхопили

тичинознавці, стверджуючи, що автор сприйняв комуні і оспівав її. Товариство, зачекайте. Тичина жив замолоду у монастирській комуні. Виставляти її як зразок для наслідування він не збирався, чекав революційного оновлення. Шукаю “оспівування”, шукаю гармонії, і не знаходжу. Тоді що ж це за твір, про що? Автор-герой їде із заступом працювати “на монастирське”. Стрічає ченців, які “довго хрестяться і плюють” на комунарів. А поранений дорікає: “Ви одняли у нас той спокій, якого вік не вернеш. Ви Бога скинули і зграбували землю — прокляті будьте ви!”. “А вдень трапляється й на кров. Село підбурено прийшлося боронитись”. “Коли вже на тропу ти вийдеш Україно?” Довкола “голодне місто”, “самотні села і люди дикі”. А “колись клекотіла Вкраїна”. Дніпро, “чи ти коли проснешся, упертий!”. У Шевченка Дніпро ревів... У Тичини Дніпро спить...

І це “новий дали порядок люди”? У чому новизна? У тому, що “комунію” працюють на відібраній у монастиря землі? Що у комунарів “гордість і горіння”, що будують абстрактний “людськості палац”? Що над Дніпром — руїна, голод? На мій погляд, “Живем комунію” — це скорше фейлетон на комуну, на “сукупну працю”...

1923 року П. Тичина у Харкові. Складним був цей переїзд: його рятували від арешту. ЧК (чрезвычайная комісія) готувала розправу. П. Тичині пред’являли звинувачення у зв’язках із Центральною Радою, зокрема з В. Винниченком, С. Петлюрою. На захист поета виступив Блакитний — редактор газети “Вісті”, який доказував владі абсурдність такої розправи. Блакитний запропонував поетові місце заввідділу поезії у журналі “Червоний шлях”, що виходив у Харкові.

Його приймають у літературну організацію “Гарт”. Взагалі тогочасне літературне життя у місті вирувало: вели бурхливі дискусії, публікували маніфести, заяви. Та поет не кинувся у вир пристрастей. Він обминав збори, засідання. Переживання не покидали його: “Ой, тяжко, тісно тут мені!”. Тим часом критика творчості Тичини посилювалася. Насамперед за відхід від реальності. З “Гарту” він переходить до щойно створеної М. Хвильовим організації ВАПЛІТЕ (Вільна академія пролетарської літератури). І це, мабуть, була помилка, бо М. Хвильового саме тоді нещадно звинувачували у відступі від пролетарського інтернаціоналізму і обранні ним курсу на “психологічну Європу”. Тиск на М. Хвильового дедалі зростає. Сам Сталін розвінчує “хвильовизм”.

Тиск партії на літературну організацію ВАПЛІТЕ був таким сильним і таким погрозливым, що організацію змусили саморозпуститися. А 13 травня 1933 року М. Хвильовий вчинив самогубство. 21 листопада 1933 року вірш П. Тичини “Партія веде” надруковано у московській газеті “Правда”. Вірш став мало не вершиною ідейно-естетичної думки, “програмним для всієї радянської поезії...” (Краткая литературная энциклопедия. — т. 7, 1972. — С. 706).

Влада шукала ідейних ворогів. В. Сосюру розпинають за роман “Махно”, нацьковують його на Є. Маланюка, Є. Черкасенка, на неокласиків. Партійні функціонери завзято формують нову “партійну літературу”. Сюди не вписується М. Хвильовий,

який “смердить болячками НЕПу”, не вписується “український фашист” Д. Донцов, який прагнув утвердити “жовто-блакитну” ідеологію.

Поет замикається в собі. Зосереджується на вивченні мов, зокрема, вірменської, грузинської, захоплюється творчістю американського поета Уолта Уйтмена (1819—1892) та бельгійського поета Еміля Верхарна (1855—1916). І все ж науково-технічна атмосфера, ейфорія будівничих зусиль впливає на чутливого поета. В цьому він бачить “нове, новітнє торжество”, і поетична “лінія гармонії” перетворюється на “лінію сил”, що організовує “утвердження влади”. У той же час П. Тичину не полишають сумніви, тривоги, трагічні спомини і передчуття. 1926 року П. Тичина з відчаю пише й друкує вірш “Чистила мати картоплю” (альманах ВАПЛІТЕ, ч. I, С. 7—11), де змалював злидні свого дитинства, свою матір. У сльозах, з розпачу вона вигукує:

*Ну ріжте, ну бийте,
в гроб удавить мене з дрібними дитьми,
нехай я вже буду
вашим коліном придушена,
наче ота Україна.*

Мати “за свою Україну” вболіває, а син її, схоже, і не знає, за що.

*Ленін-антихрист явився, мій сину,
а ти проти мене.*

Треба боротись: ворог явився.

Влада різко зреагувала на цей вірш П. Тичини. Голова уряду УРСР Влас Чубар у газеті “Комуніст” виступив із критикою поета, який “просує націоналістичний опій під прапором пролетарської літератури”. Тонка натура поета не витримала залякування, критики, звинувачень — зламалася. Він обрав собі жанр віршованого нариса. Поїхав у колгоспну ланку — нарис. Поїхав у тракторну бригаду — нарис. Ви хотіли, щоб я був ближчий до реальності? Будь ласка. Але це вже був не геніальний Тичина.

“Великий поет цілковито зник зі сцени — з’явився безоглядний одописець тирани і російської зверхності, безпоетичний сталінський лауреат і безвладний голова Верховної Ради УРСР” (Лавріненко Ю., Розстріляне відродження. — К. Просвіта, 2005. — С. 22).

На Україну насувався терор... Тичина боявся і остерігався...

Геніальність П. Тичини відчувається у трьох перших книжках “Сонячні кларнети”, “Плуг” і “Вітер з України”. До них можна додати кілька віршів, створених у

роки Другої світової війни. Все інше писалося на догоду комуністичній партії і складало лінію “прекрасного” і “неповторного дня” і, на жаль, сьогодні не має ніякого значення — ні ідеологічного, ні художнього.

Та все ж минатимуть роки, а геніальність лишатиметься геніальністю. І це дає нам право сказати, що П. Тичина боровся за незалежність України. Дума його про Україну не повинна розвіятися в часі. Так, він не був розстріляний, і навіть не був засуджений...

...Мабуть, це був останній з’їзд комуністичної партії України, на якому був присутній Павло Тичина. З’їзд відбувся у Палаці “Україна”. Під час перерви в одному з холів я побачив Павла Григоровича. Він стояв сам, зсутулений і відсторонений від усього цього дійства і заклопотаної метушні. Повз нього проходили обтяжені справами “високі” партійні чиновники і “невисокі” — секретарі райкомів партії. На обличчях у цих останніх — радість. Переважно від зустрічей із друзями, колегами. Повз проходили обвішані нагородами молоді офіцери. Проходили, подзвонюючи медалями, жінки у хусточках. То — ланкові. А ось група жінок із високими зачісками (саме мода така пішла).

Пишні форми розпирали їм дорогий одяг. Ішли вони гордо — партійні працівниці. А за ними скромно одягнуті — то переважно вчителі. А ось помірний гурт шахтарів. Їх пізнаеш по значках “Шахтарської слави”. Група Героїв Соцпраці із зірочками на лацканах — теж повз. Обвішані фотокамерами журналісти — повз... Повз того, хто їм дав духовну формулу життя — “партія веде”. А чи знала ця партія, хто стояв ось тут, у куточку холу, на острові самотності й чого коштувала митцеві та формула? Не знала і не хотіла знати...

Підходжу: “Павле Григоровичу, добрий день”. — “О, добрий день, добрий день. А хто ви такі? Я вас не знаю...” — “Ви не зобов’язані, — кажу, — усіх знати. Добре, що вас знають...” Сказав та й пошкодував про сказане. Бо якби знали, то він не стояв би самотній. Але обличчя у поета ожило, зблиснули очі. Про що думав загнаний у кут поет?

Одверто агітаційний смисл вірша “Партія веде” породжував у народі численні пародії. Народ не простив йому. Ще тоді народилася і ходила між людьми епіграма:

*А Тичина пише вірші,
Та все гірші, та все гірші...*

Партія йшла, керувала, спираючись на його вірш. А він, поет, перебував на своєму острові самотності. Дзвінок. Перерва закінчилася. Павло Григорович повільно пішов на своє місце в президії з’їзду...

Поет Павло Тичина увійшов в українську літературу з мистецьки досконалим віршем, який брав читача філософським наповненням. У його творах — чи йдеться про земне буття, чи космічний рух — відчувається добротна українська коренева система роду Тичин. З поетичних рядків постає філософ.

Геніальність людині не дає суспільство. Суспільство використовує геніальність. Або ламає геніальність, як це було з Павлом Тичиною, бо ідеологічні платформи поета і влади не сходилися...

Література:

1. Тичина Павло. “Поезії”. Харків: ДВУ, 1929
2. Тичина Павло. Із щоденникових записів. К.: Рад. письменник, 1981
3. Лавріненко Юрій. Розстріляне відродження: антологія 1917—1933: поезія, проза, драма, есей. К.: Смолоскип, 2007

Діалог культур від фестивалю «Марія»

У Києві відбувся XIV міжнародний Фестиваль жіночих монодрам “Марія”, що є даниною пам’яті першої народної артистки України Марії Заньковецької. Театральний форум відбувся за підтримки Міністерства культури і туризму України, Національного академічного драматичного театру ім. І. Франка, міжнародної благодійної організації “Міжнародний інститут театру” (Український центр), ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, музею Марії Заньковецької — відділу Музею театрального, музичного та кіномистецтва України, благодійного фонду “Наш дім — Україна 2005”.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

За словами організаторів фестивалю його мета — плекання, культивування і представлення можливостей універсальної мови театру, вшанування пам’яті Марії Заньковецької, популяризація кращих світових здобутків виконавської майстерності актрис, сприяння активній інтеграції українського театру до світового театрального процесу. До участі в конкурсі зголосилися виконавиці жіночих монодрам із Туреччини, Іспанії, Словаччини, Литви, Азербайджану, Вірменії, Польщі й України, а місцем проведення

румі відбувається презентація чотирьох нових книжок, працюють три виставки. Особливо хотілося б відзначити подружжя Рубаненків із Харкова, які вже кілька років поспіль привозять на фестивалі цікаві експозиції. Поруч із широкою палітрою різних країн і різних акторів представляємо на фестивалі багатьох українських митців.

Михайло Захаревич, Генеральний директор Національного академічного драматичного театру ім. І. Франка:

— Дуже радіємо, коли до нас приїжджають гості. Ми вчимося у них, а в гостей є можливість побачити наші вистави і взяти щось цікаве і корисне для себе. Символіч-

кінематографії Управління сценічного й візуального мистецтва Міністерства культури України:

— На фестивалі мовою мистецтва, мовою культури, мовою духовності розповідають про вічні цінності, не випадково його називають діалогом культур. Для Міністерства культури було важливо підтримати цей фестиваль. На експертну раду цьогоріч передали дуже багато творчих проєктів. Але члени експертної ради вирішили, що саме фестиваль “Марія” повинен одержати підтримку держави, враховуючи його виняткову важливість для нашої країни.

Григорій Шумейко, актор Національного академічного українського драматичного театру імені Марії Заньковецької (м. Львів):

— Цьогоріч театр ім. М. Заньковецької відкрив 100-й сезон. Ми готуємося до сторічного ювілею. До цього театру я прийшов сорок років тому і побачив 5 феноменальних вистав. Серед них була неповторна Марія Заньковецька, роль якої виконувала Лариса Кадирова. Такі хвилини не повторюються, але вони залишаються у пам’яті назавжди.

Серед подій, що супроводжували фестиваль, були представлені виставки “Марія” з фондів Музею Марії Заньковецької; “Варвара Каринська”, присвячена харків’янці, яка стала зіркою світового рівня у жанрі художника-модельєра балетів, кінофільмів і вистав, цю виставку презентувала “Вітальня на Дворянській” за підтримки культурно-ділового центру “Рубаненко і партнери” та фонду “Варвара Каринська” (м. Харків); “М. Куліш на сцені франківців” із фондів музею театру ім. І. Франка. Презентації книги “Національний академічний драматичний театр ім. І. Франка. Динаміка соціокультурних перетворень 1920—2001 років” М. Захаревича, “Код Володимира Дахна” А. Підлучної, “Театр України II половини ХХ ст. Образна лексика” В. Фіалка, “Ф. Г. Лорка. Чотири короткі п’єси” Д. Дроздовського. Також

Виступає художній керівник фестивалю “Марія” Лариса Кадирова

відбулися круглий стіл “Полілог діячів театральної культури” та міжнародна науково-мистецька конференція “Магія акторства. Діалог культур”.

Проте чільне місце на фестивалі посідали саме вистави. Перший спектакль “Ангели Достоєвського” представила сценарист, режисер і актриса Біруте Мар із Литви. Цю мисткиню Л. Кадирова вважає найкращою виконавицею жіночих монодрам сучасності.

Далі — Україна. Театральну фантазію за поезією та листами Лесі Українки “Лесині листи” (режисура, сценографія і музичне оформлення Сергія Брижана) виконала актриса Хмельницького академічного обласного театру ляльок Лідія Корницька. У виставі йдеться про маловідомі сучасному глядачеві дитячі та юнацькі роки видатної поетеси.

Завершився перший день фестивалю виставою “Хочеш розкажу анекдот” за твором грузинського письменника Л. Бугадзе. Цей твір переклала українською мовою та поставила на сцені Людмила Колосович. А київській публіці постановку представили гості з Дніпра Тетяна Тушич, Анастасія Тихонова, Тетяна Лоза, Олександр Пасека, Юрій Колесников та Андрій Зінковський.

Друга режисерська робота Людмили Колосович, представлена на фестивалі, монодрама “Жінка, яка йшла поруч” за твором українського драматурга Т. Івашенко. Актриса, директор і художній

керівник Дніпровського муніципального телевізійного театру Ольга Бразинська намагається у цій виставі прожити життя дружини Івана Франка Ольги Хоружинської.

А Олександра Бахтіна (сценічний псевдонім Галицька), яка більше 30 років працює в театрах Дніпра презентувала виставу “Одержима” за Лесею Українкою (режисер, художник-постановник і автор музичного оформлення Володимир Мазур). Творча тема актриси — битва за людську душу, за чудо любові в кожній істоті, ствердження високого духовного призначення людини.

У виконанні заслуженої артистки України, головного хормейстера Херсонського академічного музично-драматичного театру ім. М. Куліша Ружени Рубльової була представлена вистава “Едіт Піаф”, яку поставила Любова Калюжна.

Заслужений діяч мистецтв України Петро Ластівка написав п’єсу “Анна Київська — Королева Франції” за мотивами монографії Євгена Луняка, а поставити цей твір на сцені йому допомогла актриса Черкаського обласного театру ім. Т. Шевченка Олена Ластівка, яка зіграла роль Анни. За словами творців спектаклю, Анна Київська зробила неймовірне: вже тисячу років тому об’єднала Європу — Русь та Францію. Але, на жаль, не завжди такі українки стають прикладом для наших держав.

Видатній американській співачці українського походження Квітці Цісик присвятила свою п’єсу відома поетеса Тетяна Череп-Пероганич. Поставив її на сцені народний артист України Валерій Неведров, а роль Квітки Цісик виконала актриса театру ім. І. Франка Вікторія Васалагіт.

До участі у фестивалі також запросили Нору Бадалян (Вірменія) — вистава “Трохи більше, трохи менше” А. Ніколаї, Віктора Лафоровича (Польща) — “Сповідь блазня” за В. Шекспіром, Шовгі Гусейнова (Азербайджан) — “Контрабас” П. Зюскінда, Джіхану Бикмаз (Туреччина) — “Лена, Лейла та інші” З. Іпшіроглу, Ельжбету Левак (Польща) — “Колісанка для Офелії” за творами Вільяма Шекспіра, Станіслава Лема, Станіслава Виспянського, Георга Бюхера, Біблії та народних польських пісень, Пітера Чижмара (Словаччина—Великобританія) — “Соло” С. Беккета та Марію Відаль (Іспанія) — “Криваве весілля” Ф. Г. Лорки.

Лідія Корницька (м. Хмельницький) і Лариса Кадирова

стала Камерна сцена ім. С. Данченка Національного академічного драматичного театру імені І. Франка.

Напередодні фестивалю його організатори та учасники зустрілися з представниками ЗМІ.

Наталія Пономаренко, керівник літературно-драматичної частини театру ім. І. Франка:

— За роки існування фестивалю представлено понад 300 вистав найрізноманітніших жанрів. Зараз важко навіть перерахувати всіх актрис, які показали своє мистецтво на сцені нашого театру. Особливо приємно сьогодні бачити тих, хто приїздить на фестиваль уже 10 років поспіль. З нетерпінням чекаємо ваших нових робіт.

Знаково, що в такий складний час маємо міжнародний фестиваль. Це означає, що театр живий, відкритий до спілкування, перебуває у пошуку і продовжує дивувати.

Лариса Кадирова, художній керівник Фестивалю “Марія”:

— Цей фестиваль не міг би відбутися і стати знаковим елементом нашої культури, якби не театр ім. І. Франка. Театр створив Камерну сцену, на якій ми проводимо фестиваль, забезпечує технікою, освітленням, меблями, реквізитом. Також виготовили прекрасний буклет фестивалю. Фінансову допомогу надало Міністерство культури України. З року в рік наш фестиваль підтримує і благодійна організація “Наш дім — Україна 2005”.

Цьогоріч на театральному фо-

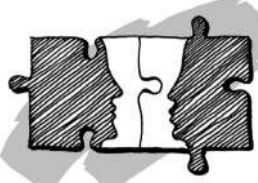
но, що фестиваль починається у день смерті Марії Заньковецької і є даниною пам’яті великій українській артистці.

Хто завітав з-за меж України, напевно, знає, що наша країна сьогодні переживає дуже складний період. У нас війна, ми обороняємося від сусіда-ворога. Наш мистецький форум — теж наша війна з ворогом. А ще хочемо, щоб Україна сьогодні бачила кращі зразки театрального мистецтва”.

Олена Воронько, начальник відділу театрального мистецтва і

На сцені гості фестивалю з Дніпра

Юрій ПОРОХ,

провідний спеціаліст Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв, м. Косів

Золотими руками, фібрами серця й душі, слухняними різцями, фучками, долітцями, молоточком і дрількою Олександр Іщенко творив власний мистецький дивосвіт. Будні та свята проводив у рідній хаті, у домашній майстерні. Тут він черпав снагу до життя і творчості. Сюди навідувалися студенти, митці, яким давав поради, настанови, ділився досвідом.

Народився О. І. Іщенко 10 березня 1923 року в Києві в родині простих робітників. Коли навчався у школі, то часто дивився, як батько столярував, різбив по дереву. Від нього вчився ремесла. Багато читав, малював. Любив малювати портрети Шевченка, Франка, козаків, про яких йому розповідав тато. Закінчив 7 класів, навчався у фабрично-заводському училищі на слюсаря. З початку війни їхнє ФЗУ евакуювали в Куйбишев. Звіти призвали в армію. З 1943 по 1946 рік служив у лавах радянської армії, де був художником-оформлювачем. 1946 року повернувся в Київ. Шукав себе в усьому, та мрія стати художником перемогла. Вступив до Київського художнього училища. Відмінні здібності в юнака помітили і викладачі. Мистецтво різьблення — то його стихія. Але так як цього відділу в училищі не було, то викладачі запропонували Олександрові перевестися до Косівського училища прикладного мистецтва, директором якого був О. Г. Соломченко.

1947 року приїхав до Косова на навчання в училище прикладного мистецтва. Тут оволодав секретами малюнку, живопису, скульптури. Навчаючись на відділі художньої обробки дерева, засвоював ази майстерності у відомих українських художників-викладачів В. Гуза, І. Савченка, Є. Сагайдачного, М. Варення, Я. Очеретська, В. Лебедева, які передавали свої знання і вміння молодим.

1952 року Олександр успішно закінчив училище. Державна комісія відміти-

Мистецька династія з Косова

Колишній випускник Косівського технікуму народних художніх промислів митець-різьбяр Олександр Іванович ІЩЕНКО належить до найвидатніших митців гуцульської різьби ХХ століття.

Він — уродженець Києва, але своє творче життя пов'язав із Косівщиною, де знайшов себе як творець краси, митець. У Косові Олександра Івановича вважали своєю людиною, відколи вступив на навчання до колишнього училища прикладного мистецтва. У Косові він поєднав своє життя із Зоєю Марченко, родом із Херсона.

ла його образний творчий задум і відмінне виконання дипломної роботи. Випускник отримав диплом з відзнакою за роботу

*"І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом"...*

та був направлений на посаду головного художника артілі "Гуцульщина" м. Косова. Як кваліфікований спеціаліст, очолював творчу групу ВХО "Гуцульщина". Під його керівництвом працювали творчі майстри художньої обробки дерева, художньої обробки шкіри, керамічного та ткацьких цехів. На цьому під-

приємстві за 13 років праці він створив багато нових зразків художніх виробів, які тиражувались і розходились по Україні та за кордоном.

Із 1965 до 1981 рр. трудився майстром-різьбяр у Косівських художньо-виробничих майстернях, потім працював різьбяр по дереву VI розряду.

Як різноплановий майстер О. І. Іщенко виявив себе й в асортименті різьблених виробів, який достатньо широкий: декоративні тарелі, скриньки, рахви, письмові набори, сувеніри, вази, альбоми, обкладинки до книг, тематичні панно. Допитливим оком митець він вдивлявся у навколишній світ і прагнув відобразити його, розширивши можливості дерева. Так у доробку з'явилися сюжетно-тематичні композиції в техніці інкрустації.

Основний напрям його творчості в декоративно-ужитковому мистецтві, а саме в художній обробці деревини — суха різьба, розпис, інкрустація тонованим деревом та бісером, рельєфна пластика. Улюбленим матеріалом, який митець використовував для своїх художніх виробів, було дерево груші, явора, сливи, черешні, горіха.

Карпатська природа, життя і побут верховинців, портрети відомих людей Гуцульщини, діячів культури, науки і мистецтва України, літературні та історичні образи — така тематика його творів.

Одне з центральних місць у його доробку посідає Шевченкіана, розпочата 1963 року. Завдяки силі свого обдарування митець вдалося створити довершені декоративно-тематичні тарелі з портретами геніального Кобзаря. Він виготовив тарілки та скриньку з силуетом і портретом Тараса Шевченка, а також тематичний таріль "Шевченко в дитинстві". Ці твори експонувалися на ювілейній художній виставці, присвяченій 150-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка 1964 року.

Олександрові Іщенко також вдалося створити портретну галерею видатних діячів української літератури, твори яких

він неодноразово читав і перечитував. Серед них, крім Тараса Шевченка, Іван Франко, Леся Українка, Ольга Кобилянська, Марко Черемшина, Василь Стефаник.

Олександр Іщенко робив і вдалі спроби художнього випалювання в жіночих і чоловічих прикрасах, плакетках, декоративних панно.

Великий успіх мають високохудожні декоративно-орнаментальні й тематичні твори відомого майстра-різьбяра: тематичне панно "Іван Франко на Гуцульщині" (1958); декоративні тарелі — "Олекса Довбуш" (1960), "Леся Українка" (1961), "Тарас Шевченко" (1964); альбом "Ювілейний"; сувеніри — "Пастух і пастушка", "Гуцул і гуцулка", "Півники", "Курочки", "Котики", "Хлопчик", "Дівчина", "Ялинка", "Осел" (усі — 1967). Його роботи стали окрасою експозиції музеїв Києва, Львова, Івано-Франківська, Коломиї, Косова.

1971 року за участь у виставках, за діяльну пропаганду народного мистецтва його зарахували до Співки художників тодішнього СРСР. Різьблені та живописні роботи О. Іщенко прикрашають інтер'єри осель, світлиць.

Олександр Іванович і Зоя Денисівна виховали двох дочок. Людмила за спеціальністю майстер художньої кераміки, продовжила мистецьку династію. Дві внучки — Ірина та Віра також навчалися в художньому закладі. Правнучка Юля закінчила КПДМ ЛНАМ 2017 року, відділ дизайну костюма.

Семен Гулак-Артемівський на малій батьківщині

Ольга ОСИПЕНКО,

провідний науковий співробітник музею С. С. Гулака-Артемівського, м. Городище Черкаської обл.

Полотно художника Олекси Близнюка "Композитор у Городищі" — окраса експозиції музею С. С. Гулака-Артемівського, як і ще дві картини цього ж автора: "Портрет останнього кошового отамана Задунайської Січі Йосипа Гладкого" та "Зустріч двох поетів" (Петра Гулака-Артемівського і Адама Міцкевича).

На початку 70-х музей славетного земляка тільки почав діяти. Ентузіазму, енергії Георгія Ковалю, засновника музею, відомого краєзнавця, вистачило, аби зібрати кілька сотень цікавих експонатів (найбільше фоторепродукцій різноманітних ілюстрацій і документів). За його ж титанічних зусиль

встановлено в місті пам'ятник митцю авторства талановитого скульптора Галини Кальченко.

Георгій Хомович вивчив чимало матеріалів, записав свідчення старожилів, легенди й перекази про перебування композитора у Городищі, яке той, як вважають гулакознавці, у зрілому віці відвідав лише раз, побувавши у місцях свого дитинства...

Так з'явилася ідея увічнити перебування С. Гулака-Артемівського у рідному місті 1844 року. Коли він, 31-літній, уже відомий співак, соліст опери Петербурзьких театрів із тріумфом повернувся на свою малу батьківщину.

"Георгій Коваль, — говорить художник, — запропонував захоплюючий сюжет, пов'язаний із Семеном. Бо достеменно стало відомо, що він побував на околиці міста, у горах Кучугурах, де в ярі

Олекса Гулак, Володимир Лелека та Олекса Близнюк (зліва направо) на вершині, звідки пісню Семен Гулак-Артемівський освідчувався в любові до Матері-України

Макітерка, подібному до амфітеатру, лився його солов'їний голос..." Тут стояла затишна альтанка, яку місцеві мешканці називали бесід-

кою. Тож і донині за тим урочищем зберігається назва "Бесідка"...

"Були й інші теми, пов'язані з Семеном і Городищем, — продо-

вжує Олекса Близнюк. — Наприклад, дуже хотілося написати брід через Вільшанку, який переходить Семен. Водяний млин на Піщаній, що, наймовірніше, належав родині Гулаків-Артемівських... Церкву Покрови Пресвятої Богородиці, де службу Божу здійснювали прадід, дід, дядько та батько творця першої вітчизняної опери. І яку знищили варвари-більшовики у 40-х роках минулого сторіччя..."

Але художник зупинився на Макітерці — Бесідці. Куди разом із Ковалем, пройшовши ледве не півміста добралися одного липневого дня.

Творча уява, яка народилася від побаченого, фарбами лягла на полотно, зобразивши Семена в альтанці з кількома молодими людьми: жінкою у літній сукні, в білому капелюшку і двома чоловіками у фраках...

Сильніший за Вангу і Мессінга

Олександр МИХАЙЛЮТА,
автор книги “Дід Петро”

Жив і лікував Дід Петро в своєму рідному селі Дивин Брусилівського району на Житомирщині. У нього бували перший секретар ЦК КПУ В. Щербинський та вся тодішня верхівка республіки, але звичайних людей приймати йому забороняли. Народний медик змушений був ставити на ноги хворих, від яких офіційна медицина відмовлялася, напівлегально. Додам, що поріг його хати переступали й І. Плющ, і О. Мороз, і В. Литвин, і В. Ющенко... Чи є в нього послідовники? Є. Їхні імена — у книзі.

Мало хто звертає увагу й на таку містичну паралель. Петро Утвенко народився 1922 року. Саме тоді археолог Говард Картер відкрив незайману гробницю єгипетського фараона Нового царства Тутанхамона... Отже, Космос одночасно поділився з людською цивілізацією відкриттям двох знаменитостей — таємно Тутанхамона, яка була, і таємно дивинського ясновидця Петра, яка буде... Можна безкінечно сперечатися — існує чи не існує між цими двома явищами певний інформативний зв'язок, але наприкінці ХХ століття вчені довели: все, абсолютно все в нашому світі взаємопов'язане, і нічого не трапляється просто так.

Ось що розповіла Марія Лещенко, молода жіночка з села Приворіття Брусилівського району. Саме вона доглядала Діда і його дружину Любов Микитівну після того, як вони впали на ноги. Дід дуже був задоволений її роботою, бідкався, чи не соромиться вона з ним вовтузитися. Перевдягати, пересувати...

— Одного вечора, — розповідає Марія, — Петро Дементійович попросив мене: “Доню, поведи мене на побачення з бабою Любою”. Мене це збентежило. А вже вони жили в одній кімнаті. Просто Петро Дементійович уже не бачив очима. І я всадила його на візок, потім допомогла перебраться на тахту до баби Люби. Він сів поруч, узяв її долоню в свою руку, схлипував і освідчувався в коханні. Повірте, це було так зворушливо, що я кусала губи, щоб не розридатися... Він скаржився на нестерпні болі в усьому тілі. Та багато говорив ніжних слів про те, як він любив і любить свою дружину... Баба Люба його жаліла. Я просто не могла стримати сліз... Розуміла серцем, що це — їхнє останнє таке побачення. Уявила їх молодими і подумала: як швидко плине час, колись вони отак вперше стрічалися коло цієї хати, а вже — відцвітає квітка їхнього життя... Скажу, що Дід Петро допомагає й після своєї смерті. Це так. Отоді, коли я їх доглядала, він дав мені районну газету зі своїм портретом, і там був написаний номер телефону юриста Володимира Яроша. Дід сказав, мовляв, колись тобі згодиться ця газета. І ось минуло майже п'ять років, як його не стало. А в мене виникли непереборні проблеми на роботі, скоротять — і що тоді? Двох синів ще треба зводити на ноги. І снилися мені сон: портрет мого рідного дідуся Сергія Корчемного, який згодом змінюється портретом Діда Петра, і ніби голос долинає про ту газету... Вранці знайшла газету, додзвонилася до Володимира Миколайовича, і той допоміг. Але ж це Дід допоміг!

Дві тисячі років із свідомості українців (у слові Україна не випадково присутнє ім'я Бога Сонця Ра: Україна) вивітрували образ слов'янського Бога Сонця Даждбо-

За життя він допоміг понад 300 тисячам страждених, допомагає й нині... П. Д. Утвенко, цілитель і ясновидець, відомий як Дід Петро із Дивина був феноменом. А Борис Олійник якось зазначив: “Він — великий захисник України... Було б правильно, якби книга про нього дійшла до кожної української родини. Його справа того варта”. Йдеться про книгу “Дід Петро”.

га. Та не змогли. І нехай він оживає у наших серцях, і рухає нас до відродження духу, до утвердження наших внуків і правнуків на вічному материкі Богом відведеної для українців землі.

Якщо Всевишній розпорядився, щоб “язичники” перевтілили свої вірування в Христа, нехай вірують. “Будь-яка віра корисна, — казав Дід, — якщо вона звеличує і розвиває рід, а не робить його смиренними виявами у вовчій кошарі”.

У давніх слов'ян були святилища, де люди знаходили прихисток від своїх бід і страждань, шукали помочі жерців, отримували сонцедайне благословення на оборону своїх земель від завойовників, на родинне життя та подолання недуг... Своєрідним святилищем для нащадків давніх слов'ян у ХХ столітті стала скромна господа Петра Утвенка в польському селі Дивин. І тисячі, десятки тисяч людей, зіплених цим загадковим, але напрочуд простим і доброзичливим чоловіком, почали з уст передавати сокровенне: “Він — як Бог”, “Його дар — від Бога”, “Дід Петро — то наш Бог і є...”. Отже, сам народ визнав його своїм захисником, заступником, своїм покровителем, своїм Святим... Історія людства зберігає чимало імен феноменів, які володіли незвичайними здібностями. Нострадамус пророкував війни і катастрофи... Ванга “читала” минуле і майбутнє людини... Вольф Мессінг міг попередити про небезпеку лідерів держав... Дід Петро із Дивина робив усе це, та ще й зцілював.

Коли під час телерепортажу з похорону Папи Римського Іоанна П'ятого екзальтовані прочани самовіддано вигукували на вулицях Риму: “Святий! Святий!”, коментатор із числа верховного духовенства Ватикану зауважив: синод може долучити покійного до лику святих, якщо буде доведено бодай кілька фактів зцілення ним людей. У літописі безкорисливих діянь Петра Утвенка таких прикладів — безліч. Не дивно, що сам народ визнав його Святим.

Не хотів Петро Дементійович говорити з приводу загадкової кончини душителя України Й. Сталіна. Сказав, як відрубав: “Його отруєно”. Значить, сказав це ще 2002 року, коли ніде на подібну тему не говорили. Лише через 5–6 років після моєї бесіди з ясновидцем довкола смерті “вождя всіх народів”, “друга радянської молоді”, “друга літературів і фізиків”... збурилася посткомпартийна преса. Про це свідчили колишні голови КДБ Семічасний і Крючков: “Йосиф Сталін для людини його віку почувався практично абсолютно здоровим... Водночас із документів з'ясується, що Сталіна, швидше за все, було отруєно отрутою, підсипаною в пляшку мінеральної води або нанесеним на стінки і дно склянки, з якої пив генералісимус. Начальник лабораторії отруту для таємних убивств Григорій Майрановський, заарештований відразу після смерті Сталіна, у своїх листах до Берії розкаювався, що виготовлені ним препарати виявилися не настільки сильнодіючими, як він рекламував”. А Дід Петро бачив увесь цей кремлівський терарум, уся що кремлівську метушню довкола ліквідації Сталіна, а потім — і учасників ліквідації зі свого рідного Дивина якимось фантастичним зором. Розповідав він і про “самогубство” Гіллера, і про справжню причину трагедії в Чорнобилі...

Ось що написала мені після виходу першої книжки Марія Рибалко із Северодонецька Луганської області (а загалом отримав я понад п'ять тисяч листів-відгуків від людей, які відвідували Діда): “Я дуже люблю Діда Петра, він — Святий, посланий нам Богом. Улітку 1986 р. після клінічної смерті мене врятував Петро Дементійович... Місяць я лежала в одному з медичних інститутів Києва, причини мого згасання не знаходили, нарешті перевели до іншого закладу. І вже призначають операцію на вівторок. І тут одна лікарка дала мені адресу Діда Петра. І я помчала у Дивин. Петро Дементійович, вирізавши мене в натовпі за ворітьми, прямо сказав: “Якщо тобі робитимуть операцію у вівторок, то ти помреш. Іди до костоправа, він поправить хребет, і серце відпустить”. Але ж я нічого дідові не встигла сказати. Він бачив уся мене наскрізь і знав, що зі мною відбувається. Розповів, де я була під час війни, полаяв, що не закінчила медінститут, а то була б добрим хірургом... Діагноз мені поставив по долоні, все там “прочитав” і про каміння в жовчному міхурі, і про пухлини в черевній частині, грижі на хребті, спайки... Він був як Бог, дякуючи йому, я вже дожила до 74 років. Зворушлива і така деталь: тоді я взяла на поїздку в село рублів 100 грошей, думаю, якось же треба віддячувати, а Петро Дементійович прочитав і мої думки та й каже: “У сідки позичила 100 рублів? Вернешся — одаси...”. Сам він не брав ні копійки, хоча його допомога людям безцінна.

Замовчуваний офіційною пропагандою СРСР наш Дід Петро зцілював понад 300 тисяч страждених, і потім документальні підтвердження самих же зцілених не припиняється котрий рік, та українські урядники і церковники ніяк не осміляться самостійно віддати Петрові Дементійовичу Утвенку бодай такі почесті, яких удостоїлася болгарська провидиця Євангелія Дмитрієва (баба Ванга). А це — кілька книг величезними накладками, документальні фільми, дослідницький інститут, музей та храм у її селі.

Не зайве нагадати, що унікальні здібності бачення кризь простір і час, унікальні біоенергетичні здібності народного генія Діда Петра неодноразово ставали у пригоді й двічі Герою Радянського Союзу, партизанському командирі С. Ковпаку, і двічі Герою Радянського Союзу, Маршалу авіації Є. Савицькому (батькові знаменитої жінки-космонавта), і сотням народних депутатів уже незалежної України. Та як співається у відомій сучасній пісні: “...хоча вони й не дякують за те”.

Ніхто ніколи ніде не сказав про Діда Петра поганого слова. Народ уже визнав його своїм Святим. А вже Петро Дементійович, oprіч зцілення, (а лікував він і заданені жіночі хвороби, і виразки, і найтяжчі форми захворювань внутрішніх органів, і хвороби хребта) вселяв і вселяв надію, чисті помисли і волю до життя.

Він — і народний цілитель, і віщий Божий, і мудрець, і пророк, і філософ, і володар незбагненно потужних біофізичних властивостей.

Освятитися у сонячний храм його серця прибудуватимуть і прибудуватимуть люди з усіх усюд.

Таїна його таланту — глибинна.

Справи його благодатні — від Всевишнього.

Пригадується, коли 2009 року односельці зібралися біля могили свого великого земляка, щоб закласти першу цеглину в підмурівок пам'ятного знака Дідові Петрові, видатний поет Борис Олійник, який давно навідував того, прочитав присвяченого Петрові Дементійовичу вірша:

*...Настане день скорботи світової
І попливе у лодії труни
За вічний круг і пруг останній воїн
Великої священної війни.*

*І сам Петро зачудування повен
З небаченої досі дивини
У Всеблагого запитає: “Хто він?”
І Бог відкаже: “Це — останній воїн
Великої священної війни”.*

*Ти відчини йому ворота, Петре,
І грішного до раю запроси,
Він на землі зазнав такого некла,
Що я його простив на всі часи”...*

Нехай дух Діда Петра, Святого Петра допомагає нам у щоденній боротьбі за гідне життя на своїй землі. Задля цього маємо невпинно розповсюджувати якомога більше інформації про справи доброго українського генія — Петра Дементійовича Утвенка, створити скромний, але яскравий музей та привернути увагу світу до неповторного Дивина. Бо тут божественна енергетика, божественна аура Діда Петра додає людині фізичних сил, моральності, тут сходиться із Космосу його благодать.

Замовити книгу “Дід Петро” (видання 2017 року) можна електронкою: zorja58@ukr.net Пам'ятайте: вона помічна, особливо — для водіїв. Якщо книга в автомобілі — уникнення аварій майже стовідсоткове. Про це, зокрема, засвідчує адвокат, колишній командир військового вертольота Сергій Титов... До слова, Дід був упевнений, що Україну із занепаду виведе жінка. Яка? Залежить від нас.

“Усе овіяно чаром духовності та таємничості. Бо то не звичайна хлібина, — то жива субстанція, яка все бачить, відчуває і все пам’ятає”.

Олександра КОНДРАТОВИЧ

Коровай — особливий, сакральний хліб, його ще називають святим, хоча, треба сказати, увесь хліб святий. Поет Іван Гнатюк стверджував, що ненька, наділяючи його в дитинстві “окрайцем житняка”, перевіряла, “чи не брудна в нього рука”, адже хліб — святий, “бо тільки він боронив од смерті нас”. Однак серед інших хлібів коровай посідає особливе місце.

Саме до таких роздумів-відкриттів спонукає багатьох відсутність коровайного обряду у весіллі окремих регіонів нашої країни. Наприклад, у моєму рідному селі Кримне Камінь-Каширського району, що на Волині, як і в сусідніх Брониці, Воєгощі та інших селах, не використовують під час цієї учти короваю. Нещодавно прочитала в одній газеті, де на питання журналістки щодо цього, місцеві жіночки пояснили, що колись старі люди їхнього села спекли цей ритуальний хліб та залишили на лаві, щоб охолонув. Але свиня допалась до нього раніше і з’їла. То господині сприйняли це як знак непотрібності його у весільному обряді.

Мусимо зауважити при цьому, що там, де на весіллі побуває коровайний обряд, ставляться до нього з особливим, сказати б, трепетним пошануванням. Як співається в багатьох піснях, що були поширені колись по всій Україні, під час його бгання та випікання, використовують воду з семи криниць, борошно, мелене в семи млинах, яйця від семи курей. Та й печуть його в печі, у якій “золоті плечі, срібляні крила, щоб коровай гнітила”, “щоб він удався, срібним обручем обклався, золотими шпичечками обслався” та щоб був “красний, як на небі місяць ясний”. Недарма ж “Бог коровай місить”, “Пречистая світить”, “янголи воду носять” (або “в піч заглядають”) [1, 19]. “Коровай — це священний хліб, що має дуже велике ритуальне значення”, — пише Хв. Вовк [2, 244]. Зоряна Марчук вважає, що “коровай — це хліборобська жертва, яка замінила собою жертву худобою” [3, 180]. Подекуди науковець також вбачає “залишки в ньому традицій-

ного тваринного походження” [4, 177].

Посвячені в дане дійство жінки з Гути-Камінської цього ж району стверджують, що приготування та випікання цього ритуального хліба привірюється до самого весілля [3, 84]. Перед тим і тим родина просить прощення за явні чи й уявні провини в сусідів, знайомих, односельців, замирується з ними, з ким до цього часу ворогувала. Так само прискіпливо добирають і коровайниці. То мають бути жінки статечні, авторитетні, шасливі у шлюбі. Та й сама випічка готується з найкращих інгредієнтів, що ними забезпечують господарі, з обов’язковим додаванням принесених коровайницями, а деколи — тільки з самих приносів. Бо то колективний продукт, як видається, не тільки родини, а й сільської спільноти. Це має посилити магію його позитивного впливу на молодих, їхні родини та тих, кого буде ним винагороджено.

Готують коровай на прохання молодого (молодої). Як співається в пісні “У садочку солової гуде” (Гута-Камінська), молодий обходить усю родину: татойка, матьонку, братика, сестричейку, родину з проханням “спекти йому коровай гречний”, бо він у них — “син, брат, син (родини) сердечний” [3, 86].

У призначений час жінки приходять до хати, де готуються до весілля. Спочатку їх запрошують до столу. Стіл у цей день накривають, як на весіллі. Настрій у всіх радісний, веселий — таким має бути й життя майбутнього подружжя.

Шануй, моя мамойко,
Мої коровайниці, —
закликає пісня. Після недовгої гостини старша коровайниця говорить:

— Десь тут є домовний господар, домовна господиня — чи позволить, благословить цей день звеселити?

— Хай Бог благословить, і я благословляю, — відповідає батько.

Цей діалог повторюють тричі. Далі в пісні “Дозвольмося Іванка, Іванкового татойка” коровайниці звертаються до батьків (батька та матері окремо), братів і сестер, їхнього роду “дозволити та благо-

Короваю красний, як на небі місяць ясний Коровайний та сирний обряди на поліському весіллі

Полісся, зокрема й Волинське, — це той край, де ще збереглося багато що з вірувань, традицій, поглядів наших предків на світ і самих себе, де крізь окремі прояви народної культури прочитуються сива давнина, коли архаїка таїть у собі предковічні знання, які ми не завжди годні прочитати, а коли й прочитуємо, то це межує з відкриттям.

словити сьой день звеселити”. Бо цей день — день випікання короваю — і є початком весілля, про що стверджує наступна співанка:

На вгороді зілле, /2
Пуд городом зілле.
В сьому дому, що й на рогу,
Зачалося висілле. /2

Церемоніал підготовки тіста, випікання, прикрашання готового виробу ретельно продумані й суворо регламентовані: коли, де та якою водою мити руки, коли місити, як формувати святий хліб. Усе овіяно чаром духовності й таємничості. Бо то не звичайна хлібина, — то жива субстанція, яка все бачить, відчуває і все пам’ятає та віщує про позитив чи негатив у майбутньому житті молоді пари. Тому його слід пильнувати й усіяко задобрювати. Замісивши тісто, коровайниці повідомляють господарів про зроблене. Ті у відповідь їх пошановують, пригощають смачними найтками, напоями. Запрошені співають ритуальних пісень, танцюють, веселяться. Нарешті лунає пісня:

Старша коровайнице,
Засвіти-но свічку,
Заглянь-но у нічку,
Чи час, чи поройка
Короваа саджати.

Всі присутні пильнують за священнодійством, що його здійснює їхня очільниця. В окремих селах за ручку лопати тримаються й інші коровайниці. Так само прискіпливо стежать і за процесом випікання, аби не заслужити докору святого хліба:

Самі н’сте-гуляете,
Обо мні не даєте.

Посадивши коровай, жінки піднімають над головою діжку чи ночви, в яких місили його, цілються навхрест, а поставивши на стілець, ходять навколо, пританцювуючи, співають, пригощаються, після чого йдуть додому. Святий хліб у Гути-Камінській виймають домашні. Принагідно додамо, що випікається кілька короваїв, але прикрашається тільки один.

Замішуючи тісто, формуючи виріб, необхідно передбачити розміри короваю, зважаючи на його недоторканність. Деколи траплялось, що він виростав зависоким, і його було неможливо вийняти з печі. Тоді господар розбирав її вустя¹. Але коровай залишався незайманим. Проте треба сказати, що звичай випікання цього ритуального хліба прижився у наших предків із поширенням землеробства, що прийшло на зміну скотарству, а згодом і тваринництву, де словидувалися інші цінності та панували й інші звичаї, які мали сприяти розквіту господарства, покращенню добробуту населення.

Про “хлібець м’якейкий”
і “сирець білейкий”

Саме до таких звичаїв і належав сирний обряд, що передував коровайному. Думається, колись

він скрізь панував на поліському весіллі. Через це в окремих селах і до цього часу останній відсутній. Подекуди про сирний обряд нагадують лише окремі пісні. Проте їхній зміст, лексичне вираження свідчать про його давність, а також про його безумовну належність спільноті скотарів, пізніше тваринників, де найбільше поціновувались набуток саме цієї галузі господарювання. Тому були важливими відомості щодо наявності худоби в родині молодого, її порідності, плодючості, молочності корів тощо. Через це тільки-но перезви дещо обжилися за столом, як починаються справжні баталії за сир: дружки вимагають його від старшої свахи. Аякже, треба знати, чи є він у неї та якого розміру, бо це свідчить і про кількість корів, і про їхню товарність. За переказами, родичі княгині могли прийти до князя й перевірити наявність скоту. Траплялось, останні, аби справити на перевіряльників позитивне враження, навіть вдавалися до обману, позичаючи в сусідів чи знайомих їхню худобу та видаючи її за свою.

Дружки на весіллі відіграють роль розвідки. У Гути-Камінській [3, 100] спочатку вельми гречно намагаються дістати потрібні відомості:

Прискакав горносталик, /2
Заглядав до нависки²,
Чи є хлібець м’якейкий,
Чи є сиріць білейкий. /2

Проте свахи роблять вигляд, що не чуять. Тоді вже звучить відверта вимога:

Наша сваничка сива, /2
Ой дайте нам сира,
Й а до сира — палінки,
До палінки — горілки. /2

Свахи вже змушені виправдуватися. Треба сказати: їхнє виправдання нас, сучасників, просто-таки заворожує:

Наша сваничка сива
Ни наробила сира,
Росици ни росила,
Травици ни нажсла,
Тилет ни годувала,
Сира ни назибрала. /2

Здається, тут віє сивою давниною. Недарма під час мого виступу перед науковою аудиторією в Києві один із її учасників висловився, що так, либонь, співали ще за часів Київської Русі. Справді, ця співанка беззаперечно підтверджує давність обряду. І таких доказів ми подибуємо чимало в тих або тих ритуалах чи піснях. Наприклад, мені вдалося записати дві пісні, що їх співають дружки в час прощання молоді з родиною, рідною домівкою перед тим, як відбути до молодого. Ось одна з них:

Ой у світлиці
Та й на скамниці,
Ой там плаче
Та й дві систрици.
Одна плаче,
Ще й приказує,
Що сама всталося.
А друга плаче,

Ще й приказує:
“Од родойку ддоб’юся”.

Треба сказати, що останніми часами, коли ще весільний обряд мав цілісний характер, під впливом російської мови в цій пісні вже з’явилися лексеми: “бірозах”, “скамейочках”, “скамейках”.

Торг між дружками та свахами триває: перші вимагають сиру, а старша сваха, вдаючи, що шукає потрібний продукт, витягує з кошичка то картоплину, то капустину чи бурячок і пропонує непомітним дівчатам, супроводжуючи своє дання примовками, жартами, прислів’ями. Дружки ж при цьому, отримавши черговий “дарунок”, насміхаються над лінкуватою, недбайливою господинею. Тож свахи мусять і далі виправдуватися:

Ми їхали гаями, /2
Тихими дунаями,
Нас кони ноносили —
Ми сиріць погубили.

Та дівчата наступають, і старша представниця роду молодого здається просить подати їй тарілку, на яку викладає сир, буханець хліба, пляшку горілки або якогось іншого напою. Дружки подрибноють сир, пригощають ним родину молоді, запоріжців та всіяко вихваляють і продукт, і багатство та хазяйновитість нових родичів.

На цьому сирний обряд у Гути-Камінській завершується. На жаль, він багато втратив, призабувся, залишилися тільки невеликі блискітки, зате пишно розквітнув обряд коровайний, про що мовилось раніше.

У Видричах [3, 60—61], навпаки, сирний обряд зберігся більш повно і з плином часу видозмінювався та збагачувався. Тому він наступальний, вербальний. В той час, як гута-камінські свахи все частіше вдаються до, так би мовити, словесних баталій, обманних маневрів: старша сваха вдає, що шукає заповітний сир, та подає прохачкам замість нього різні овочі чи фрукти, видаючи їх за очікуваний продукт, через те що пісенні аргументи і дружок, і свах уже забулись. У їхніх же візаві, замість слів, лунають пісні, довірені молоді — дружки спочатку обережно виві-
дують:

Скаче горносталичок /2
Кириз³ стил до сваничок,
В пазушку заглядає,
Чи великий сирець мас. /2
Свахи у відповідь відспівують:
Ми того не відали, /2
Без сира приїхали,
Тільки взяла палінку,
Приїхали по дівку. /2

Тут представниця молодого, хоч і в гостях, почувуються зверхньо, — аякже, після вінчання молодя вже їхня, тому вони не те що не взяли з собою сиру, а й не подбали про святковий хліб, прихиливши звичайну палінку.

Дружки не поступаються:
Неправдойка ваши: /2

*Віте тес знали,
Віте тес знали,
Нам сира набрали. /2*
Свахам нічого не залишається, як виправдовуватися далі, проте роблять це з глумом:

*Ми їхали коло млина, /2
В нас здохла кобила,
Ми там ночували,
Сиром повечеряли. /2*
Подруги молоді не здаються:
*Ой сваничко сива, /2
Ой дайте нам сира,
А до сира палінки,
До палінки горілки. /2*
Перезви невблаганні та наводять нові аргументи:

*Ми їхали борами, /2
Залізними мостами,
Нас кони поносили —
Ми сирець погубили. /2*
Але дружки відкидають і це пояснення та далі виставляють свою вимогу, — на жаль, не пісенну, яка, вочевидь, забулась у плінні часу. На противагу їм, свахи співають:

*Ми їхали машинами, /2
Дорогами паршивими:
В нас скати поспускали —
Ми сиром затикали. /2*

Не оминімо цієї відспівки. Хочеться акцентувати увагу можливого дослідника чи й просто читача: останню співанку могли скомпонувати вже й ми з вами, а те, що її авторство належить нашому сучаснику, не викликає сумніву. На видричівських весіллях її співали ще в 70—80-х роках минулого століття. То пам'ять давніх скотарів (тваринників) стукає в наш серця. Тому такий дорогий тут цей обряд.

Однак продовжимо опис суперечки між станами молоді та молодого. Свахи, хоч і в гостях, вже не сумніваються в належності “чужої дитини” їхньому родові, тому відкрито глумляться:

*На дуби, на вершечку, /2
Вісать сир у мішечку:
Хто хоче поїдати,
Хай лізе доставати. /2
Шоб віте, господині, /2
За сиром ни ходили,
Удома сиділи,
Хазяйства гляділи. /2*

Але господині теж не ликом шиті, не здаються їй далі наступати:

*Ми — добри господині: /2
Все вдома поробили.
Все вдома поробили,
За сиром поспішили. /2*
Нарешті свахи дозволяють себе вмовити:

*Ой сваничко мила, /2
Голубочко сива,
Дайте нам талірочку,
Ми дамо паліночку. /2*

Дружки з поклоном подають старшій свасі тарілку, накриту білою хустинкою, на яку вона викладає сир, буханець хліба, пляшку напою (горілки або вина).

Далі вже обмінюються компліментами:

*— Дзінкує, сваничко, /2
За сирець білейкий,
За сирець білейкий,
За хлібець м'якейкий. /2
— Ни гнівайся, сваничко, /2
Шо мала мандричка.⁴
Тиличка-третичка,⁵
То й мала мандричка. /2*

Родина молоді втішає своїх візаві:

*Ми ваші корови знали: /2
Виліке вим'є мали,
Виліке вим'є мали —
Вилікий сирець дали. /2*

Подруги молоді нарешті здобули очікуваний дарунок. Подрибнивши сир, пригортаються самі, наділяють родину княгині, вибігають надвір, аби пригостити запоріжців, показуючи таким чином багатство нової родини їх-

ньої подруги, на що свахи глузливо кидають їм усвід:

*Дружки дурнувати /2
Побігли кругом хати,
Не знайшли місця сісти,
Де сирець з'їсти. /2*

Аякже, це ж не звичайний сир, а символ родової честі спільноти, що займається скотарством (тваринництвом). Зоряна Марчук стверджує, що “в селі Оріхове на Ратненщині весільний сир називають “сваським короваєм” [4, 184] і продовжує: “... весільний сир у ролі жертвової весільної страви — це прообраз того короваю, яким знаємо його сьогодні” [4, 185].

Як бачимо, сирний обряд видричівців повніший, краще вироблений і збережений. Чому? Важко сказати. Ймовірно, тут довше займалися скотарством, а згодом тваринництвом, через це у весільних дійствах видричівців ще превалюють матриархальні мотиви, в той час як у гутто-камінців — патріархальні. Видається, він виник пізніше, на що настановує нас така деталь: в одній із співанок гутто-камінські свахи пояснюють, що вони їхали на весілля “тихими дунаями”, живши для означення водних плес архайчу лексему “дунаями”, видричівські ж презви вже добирались “залізними мостами”, тобто в епоху заліза, про яку гутто-камінці, можливо, ще не знали. Висловленому припущенню знаходимо підтвердження і в самому зачині обряду: дружки з Гуті-Камінської, аби пересвідчитися, чи є у старшої свахи сир, вже “заглядають до нависки”, тобто заплечної корзинки [3, 100], в той час як видричівські подруги молоді “в пазушку заглядають” [3, 60]. Виходить, в першому випадку ритуальний сир дещо позбувся свого пріоритету, тому на весілля його приносять у заплечному кошачку, у Видричах же його всіляко оберігають і ховають у пазуху. В одному можна не сумніватись, що то обряд спільноти, яка займалася тваринництвом. Це потверджує й співанка з Гуті-Камінської, в якій свахи на запрошення господинь до активнішого споживання найдків відзначають їхню щедрість та багатство:

*Ой їли ми, їли, /2
Сивого вола з'їли,
Сивого, рогатого,
У телят багатого. /2*

Хто міг дозволити собі таку розкіш, як не скотарі, а згодом тваринники? Однак у подальшій заузаві свах звучать уже голоси хліборобів:

*Було вола не бити, /2
Бо волом тре робити.
Було свино сколотити:
У свині немає роботи. /2*

Авжеж, у хлібороба віл стає основною тягловою силою, тому його слід берегти. Дозволимо собі зробити висновок із поданого попередньо: у Гуті-Камінській вирощування зерна вже здобуває перевагу над тваринництвом, у той час як у Видричах воно все ще поступається перед ним. А це, своєю чергою, визначає поведінку населення, його традиційну культуру. Якщо в першому випадку про сирний обряд починають забувати та у всьому розмаїтті й багатстві розробляють коровайний: підготовку до його випікання, колективну участь у цьому родині, приятелів, сусідів, сам процес випікання, поводження з цим ритуальним хлібом і насамкінець його ділення, то у Видричах усе ще зберігають та всіляко доповнюють сирний, а коровай починають випікати як запозичення від сусідів. Тому його під-

готовці тут не надають особливого значення, просто доручають це зробити комусь із родини, проте дотримуючись при цьому деяких умовностей: аби господаря не була вдовою та була щасливою в сімейному житті, користувалась шановано серед людей, відзначалась добротою, сердечністю тощо.

Ритуал ділення короваю в обох селах майже подібний, хоча в Гуті-Камінській він більш вироблений, дещо відрізняється і змістом, і формою. Однак в обох випадках він сповнений широкими побажаннями щасливої долі молодим та їхнім родинам, жартами, примовками до старости чи старшого друга. Проходить під спів пісні “Чесний короваю”. Нині широко використовують музику.

Я не дарма так багато уваги приділяю описові давнього сирного обряду, як одному з важливих епізодів колишнього поліського весілля, аби через нього показати, наскільки воно багате і змістом, і засобами вираження кожного дійства. Усе тут на місці: глибоке змістове наповнення, народна мудрість, подієва стрункість та її вмотивованість, коли одна подія доповнює іншу та стає трампліном для наступної. І за всім тим постає висока звичаєва культура українського народу, краса почуттів княгині та князя, їхнього оточення, вірність заповітам предків. Аналіз цього багатства змісту і форми, дає змогу реконструювати не лише поступ наших країн у виробленні сімейних стосунків, вибору найкращих способів пошлюблення, а й відтворити історію рідного народу. В. Охрімівич вважає, що те, що нині стало обрядом, було колись життєвою правдою, а те, що тепер становить весільну драму, було колись драмою життя [1, 11]. Наведу захоплений відгук Івана Франка про весільні пісні, записані Ольгою Рошкевич у с. Лолині: “...кілько там пречудових образів попри дикій і напіввиробленій формі, — кілько чуття, кілько геніальних порівнянь, кілько глибоко старинних споминок та окрушин, становлячи цінний матеріал соціологічний, етнологічний, язиковий. А кілько здорових, ясних і правдивих людських поглядів на життя! З якою теплою оспівана доля жінчини перед шлюбом і по шлюбі! Якими широкими чертами змальований стан народу, бувший колись у глибокій старині! Мені слів не стає на похвалу тої епопеї селянського життя” [1, 9—10].

Література

1. Весілля: У двох книгах. — Книга 1. — Київ: Наукова думка, 1970. — 452 с.
2. Вовк Хв. Студії з української етнографії та антропології // Хв. Вовк. — Київ: Мистецтво, 1995. — 335 с.
3. Кондратович Олександр. Весілля на Поліссі // О. Кондратович. — Луцьк: Надстир'я, 1996. — 112 с.
4. Марчук Зоряна. Генеалогія українського весілля // З. Марчук. — Луцьк: Інститут культурної антропології, 2005. — 284 с.

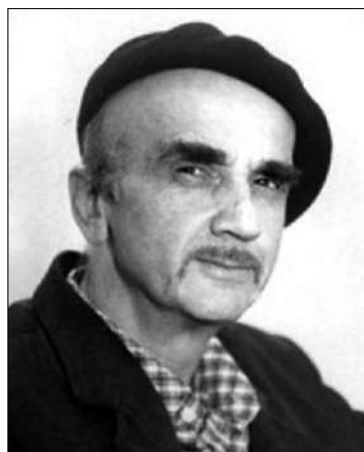
¹ Вустя (діал.) — передня частина отвору печі.

² Нависка (діал.) — невелика заплечна корзинка.

³ Кириз (діал.) — через.

⁴ Мандричка (діал.) — сирний хлібець, запечений у печі.

⁵ Теличка-третичка — теличка на третьому році, корівка-першинка

Юрій ЛОГВИН,
м. Київ

Риба з льоком

Коли розпочалося будівництво Канівської ГЕС, мені довелося малювати водозазів за роботою. Ходив водозазний катер щоранку до старих биків-опор ще довоєнного мосту. Командував катером Юхим Юхимович Щупак — чоловік поважний і досвідчений, десь родом із Херсонщини. Як казали його хлопці-водозазники, із справжніх козаків-чорноморців. От у нього на катері я вперше й скуштував рибу з льоком.

Він рано-вранці, ще до рейсу, купив 2 кг риби. Вибрав одна до одної сріблястих червінок із кошика старої рибачки. Потім вибрав десяток помідорів. Походив перед купками цибулі. Зрештою спитав в однієї бабусі, де в неї город, чи в долині, чи на горі? Стара сказала, що на горі. І Юхим Юхимович взяв десяток цибулин. Звичайно, до казана лише одну вкинув. Але коли її чистив, то й у нас льоки бризнули. У нього теж. До перерви матрос Толік готував униз у малесенькому камбузі борщ і картоплю. Юхим Юхимович теж двічі спускався вниз — почав готувати льок. Спочатку льок, а потім рибу. Він дрібно накришив помідори, і навхрест прорізав цибулину з денця. Залив водою і поставив на слабкий вогонь. Вдруге він спустився вниз, коли помідори й цибуля кипіли. Долив ще кухоль гарячої води, всипав ложки дві солі, розколотив, покуштував. Більше солі не додавав. Кинув туди кілька лаврових листів і насипав із десяти зернин перцю.

— Розмішуй добре! — Наказав Толіку.

Юхим Юхимович витяг із холоника червінок, почистив їх, а потім на боках, майже під спинками, гострим кінцем леза зробив маленькі надрізи. Склав рибу до великого казана і залив зверху солоною водою. Наказав матросу Толіку:

— Піддай жару!

Як тільки вода почала закипати, Юхим Юхимович налив до казанка склянку холодної води. І став чекати, поки вода знов почне закипати. Тільки вода завирувала — ще склянку холодної води. І так він робив ще двічі. Після четвертого доливання риба варилась, може, хвилин 10—12.

Юхим Юхимович зняв казанок із плити і почав відділювати соус до великої емальованої миски.

— Оце і є льок, хлопче! — Пояснив він мені, підіймаючи голову вгору, бо я вниз до камбуза зазірав, щоб побачити все чаклування з рибою та помідорами.

Потім надійшла черга риби.

Юхим Юхимович обережно вилловив її з казанка і перекинув у таку ж, як і перша, емальовану миску. Жодна рибинка не розварилась, від жодної не відпала й пир'їна. З першої миски старий командир поволі перелив соус у миску з ри-

бою. Перелив так, щоб кожную рибку облило гарячим, солоним і гостро-пекучим соусом. Як весь соус вилив, то накрив згори мискою. Кілька хвилин почекав. Поволі злив з риби соус у миску. Почекав. Потім знов злив рибу з льоком.

Далі заливанням і зіджуванням займався матрос Толік. Може, хвилин 20 він це робив, а може, навіть і більше. Я спитав, чи не простіше залити рибу льоком?

— Е ні! Так не можна. Тільки отако: налив — вилив, налив — вилив!

В обідню перерву після густого наваристого борщу мені наклали тушеної картоплі в тарілку, дали зеленого твердого огірка і витягли дві рибки з миски. Риба була і соковита, і пружна. І здавалось, що вона так само хрумтить на зубах, як свіжий молодий огірок. А льок надавав їй гострого неповторного присмаку.

Печена риба

Літо 1962-го було дощове. Десь всередині липня над Десною всю ніч була гроза. Вранці ми з хлопчиками побігли до стариці, де вчора надвечір поставили ятір. Між круглими ребрами ятера, за напнутими ячеями сітки бився здоровенний золотобокий сазан, метушилися великі червінки, окунці, щучки і мляво вовтузилися сріблясті річкові карасики.

Баба Оксина, це в неї я жив то-го літа, вирішила спекти рибу. Взяла дерев'яну різанку і налила туди третину відра теплої води. Далі всипала великий кухоль сірої грудчастої солі, — щоб вийшов насичений розчин. Наказала онукові розмішувати розчин копиткою.

Сама підгострила ножа і почала чистити великого сазана. Потім кинула його в різанку з теплим розсолем, надавлюючи йому черевом, щоб звідти повітря вийшло і воно наповнилось розчином.

Так само почистила великі червінки, окунці, щучки та карасики. Найменших рибок господиня не вичищала, а просто опустила в розсіл. Як обробила всю рибу, зразу стала до печі — підкладала туди шишки соснови та вільхове гілля і совала рогачем чорнобокі казани й глечики. А риба в різанці тим часом набиралась собі. Може, за дві години баба Оксина принесла вієвняні соломомі і теж вмочила її в солоні воду. Поки солома лежала в солоній воді, стара відкрила піч і розгребла попіл, поворушила жар.

Затим на дерев'яну лопату покляла мокру соломому, згори — сазана і знов соломомою та й посунула все в піч. Обережно загортала рибу поделом. Потім пішли менші рибки. Баба складала їх дуже щільно одна до одної, закрила мокрою соломомою, засипала поделом і обкладала жаром. Зачинила заслонку і вийшла з хати.

За якихось три години обід підійшов. Зібралася вся родина баби Оксини. З печі витягли дрібну печену рибу. Рибки зменшилися, зачервонилися і зробились наче прозорі, як з дорогого бурштину.

Великого сазана господиня витягла під вечір, коли піч зовсім вичахла. Обережно змитаючи з риби попіл та соломомою, баба Оксина мов би очищала великий зливоч бронзи.

Сто літ сонячної активності!

Герой України, народна артистка України, лауреат Шевченківської премії, улюблениця мільйонів Ніна МАТВІЄНКО відсвяткувала 10 жовтня власне 70-річчя та півстоліття сценічної діяльності.

Яка вона, Ніна Матвієнко? Молода, як пісня, і прекрасна, як легенда, з українським словом і пшеничним голосом, що звучав і звучатиме, доки й світу! В найгірші часи її пісні, її мужнє серце, її княже лице світили і світять тим, хто її любить, чия власна українськість пробуджувалася, стосило підтверджувалася голосом національної Березині.

Від різдвяної Коляди до веснянок, від народних плачів до сонячного сміху, наперекір смерті — життєствердно і з любов'ю, співала людям Березиня рідносущості й роду. Її голосом озвучується Шевченкове слово, дивовижні твори українських композиторів, барокова розкіш старовинних пісень і висота почуттів українського романсу.

Будьте, дорога Ніно Митрофанівно! Знаємо, що Вам любиться і співається, що ніколи не зрадите найдорожчого в собі, не відступите від Божого Дару, який несе світові і людям. Любимо Вас!

Любов ГОЛОТА

Ось що побажали улюбленим співакці її слухачі.

Лідія РИЖКОВА: "Ніна Матвієнко перетворила народну українську пісню на молитовне диво".

Анна ЛИТВИН: "Коли Ніна Матвієнко співала в Сургуті, то одна слухачка сказала: "Це жінка, якщо треба буде, підніме армію в наступ". І це так. Сила і неповторний тембр її голосу має оберегове значення..."

Валентина КУЗИК: "Магічну й завжди молоду духом Ніну Матвієнко вітаю з днем народження. Пригадую далекий 1967 рік і Студію при хорі ім. Г. Верьовки. Скільки часу сплило, скільки подій відбулося... Але творящий дух завжди творить. Сили! Міці! Натхнення!"

Ольга МЕЛЬНИК: "Вітаємо Березиню Українського ро-

ду! Радуй нас до 100! Многая літа! Дай Боже!"

Кирило СТЕЦЕНКО: "Сто літ сонячної активності! Многії, славнії, благі віка!"

Редакція газети "Слово Просвіти", Центральне правління ВУТ "Просвіта" імені Т. Шевченка дякують Ніні Митрофанівні за багаторічну співпрацю, щиро вінувають на щастя і здоров'я, бажають творчого і житейського натхнення, вдячних слухачів, читачів, глядачів, для яких Ви невтомно несе живу воду з невичерпної криниці Народного звичаю, пісні, духовності. Будьмо разом!

Лауреат премії ім. І. Багряного — Павло Гриценко

Рішенням Управи Фондації імені Івана Багряного (США) щорічним (2017 р.) лауреатом Міжнародної премії імені видатного письменника і громадсько-політичного подвижника став відомий вчений, діяч української культури, директор Інституту української мови НАНУ Павло ГРИЦЕНКО. Таким чином відзначено його ґрунтовну працю "Від смальтинок до цілості ідіолекту Івана Багряного", поціновано зусилля вченого на ниві оборони рідного слова, зокрема його титанічну діяльність як голови журі Конкурсу імені П. Яцика, проведення якого спрямоване на піднесення ролі української мови в державі та поза її межами, має високий позитивний

резонанс, а також високо оцінено його послідовність у відстоюванні ідеї розпросторення функціонування української мови як державної — на всій території України в усіх сферах суспільної комунікації.

Премія (диплом і грошова винагорода) вручається до дня народження Івана Багряного (2 жовтня); дотепер її лауреатами стали зокрема такі відомі діячі української культури, дослідники творчості письменника як Іван Дзюба, Олексій Коновал (США), Галина Воскобійник (США), Михайло Слабошпицький, Анатолій Погрібний, Володимир Базилевський, Євген Сверстюк, Леонід Череватенко, Олександр Шугай, Сергій Козак та ін.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Презентація книжки Дмитра Павличка "Спогади. Том III"

19 жовтня, у четвер, о 18.00 у великій концертній студії Будинку звукозапису Національної суспільної телерадіокомпанії України у циклі передач "Радіоканал "Культура представляє" відбудеться презентація книжки Дмитра Павличка "Спогади" (Т. 3).

Слово про поета: Юрій ЩЕРБАК, Павло МОВЧАН, Микола ЖУЛИНСЬКИЙ, Іван ЗАЄЦЬ, Любов ГОЛОТА, Павло ГРИЦЕНКО.

Музична частина: заслужені артисти України Василь БОКОЧ (баритон), Світлана МИРВОДА (сопрано); лауреат міжнародних конкурсів Віталій ЧІКІРОВ (ліричний баритон); Академічний оркестр народної та концертної музики Українського радіо (диригент — Михайло ПІКУЛЬСЬКИЙ).

Ведучий: Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ.

Місце зустрічі: вул. Первомайського, 5-В (3-поверховий будинок у дворі) (метро "Кловська").

Засновник:
Всеукраїнське товариство "Просвіта" імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Ярема ГОЯН,

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітницької роботи

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК

Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор

279-39-55

Черговий редактор

Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosvity.org

http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ "Інтерекспресдрук",
вул. Сім'ї Сосніних, 3.

Загальний наклад у жовтні — 15 200

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів.

При використанні наших публікацій посилання на "Слово Просвіти" обов'язкове.

Індекс газети

"Слово Просвіти" — 30617

